

DEN AKTIVA KÄLLSKAPAREN

En studie av Riksarkivets inspelningsverksamhet under 1980-talet

Christopher Ståhl

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom
ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Karin Gustavsson

År: 2026

Title

The active creator of sources - a study of the Swedish national archives recording practice during the 1980s.

Abstract

This master's thesis studies several interviews conducted and recorded by the Swedish national archives in the 1980s. The interviews in question were carried out by a department at the national archives focusing specifically on acquisition and mapping of private archives. Between 1980 and 1991, employees at the department interviewed at least 20 people and recorded their stories, which were then archived within private archives of the interviewed individuals or an affiliated association. This recording practice is in this thesis analysed as a practice of oral history and put in relation to Terry Cooks (2013) archival paradigms to provide a context useful for archival science. Conclusions about the specific recording practice have been reached in terms of the scope and size of the project, an organisational reason behind the selection of interviewees, a view of the recorded interviews as complementing the written records of the private archives and a practice that's somewhat aligned with the oral history practice suggested by Paul Thompson (1980) and fitting Terry Cooks (2013) description of the archival paradigm of *memory*, with certain aspects of the *evidence* and *identity* paradigm also present. The oral history practice of the department did however differ from that of Paul Thompson (1980) and other contemporaries in the field of social history in terms of *who* was selected for interviews. A majority of people interviewed were Swedish missionaries, most of them previously active in Asia, with politicians and rightwing extremists being other prominent themes in the selection of interviewees. The study also shows that the recording practice of the Swedish national archives during the 1980s carries a resemblance to earlier American oral history projects at archival institutions in how the recorded interviews resemble the literary genre of memoirs.

Keywords

Archive, Information, Oral history, Private archives, Recording practice, the Swedish national archives

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

/Inledning/	4
Syfte och frågeställning	5
Disposition	7
/Bakgrund och tidigare forskning/	8
Oral history - en bakgrund	8
Oral history vid arkiv	10
Riksarkivets historia och enskilda arkiv	12
Det svenska arkivväsendet	14
/Teoretiska perspektiv/	17
Ett historiskt perspektiv på ett specifikt fenomen	17
Cooks fyra arkivparadigm	18
Bevis	19
Minne	19
Identitet	19
Community	20
/Metod/.....	22
En kvalitativ textanalys	22
Material och källkritik	24
Etik och dataskyddsförordningen	27
/Resultat och analys/	30
Tredje sektionen och insamlingsarbetet	30
Intervjuer som komplement till pappersarkiven	33
Ett urval baserat på särskilda fokusområden	38
Inspiration från etnologi och historiska studier	43
Carlssons oral history-praktik	45
En minnesinsats med bevistraditioner och identitetsinslag?	50
/Sammanfattning och diskussion/	54
Beskrivningar av inspelningsverksamheten	54
Den historiografiska och arkivvetenskapliga kontexten	56
Riksarkivets historieskrivning och framtida forskning	57
/Referenser/	60
Arkivmaterial	60
Övriga källor	63

/Inledning/

Titeln på *Arkivpoddens* (2025) serie “Dokumenten berättar” har i sitt 43:e avsnitt fått en väldigt bokstavlig betydelse. Utöver Riksarkivets två medarbetare och den inbjudna forskaren hörs i avsnittet en röst som talar till oss genom kassetbandsinspelningar som plockats fram ur arkivet. Rösten tillhör Per Engdahl, mångårig ledare för den fascistiska så kallade Nysvenska rörelsen. Han var en av flera personer som under 1980-talet intervjuades av medarbetare på tredje sektionen vid Riksarkivet, det vill säga den enhet som ansvarade för hanteringen av enskilda arkiv (*Arkivpoddens* 2025; Norberg 2007, s. 327). Förutom Engdahl intervjuades bland annat ytterligare en fascistledare, flera missionärer, en författare, en politikers hustru, en KFUK-deltagare och två borgerliga före detta partiledare. Intervjuerna spelades in på kassetband och arkiverades bland det enskilda beståndet hos Riksarkivet (Carlsson 1986; Hermodsson 2026).

Enligt tredje sektionens dåvarande chef Ingemar Carlsson (1986, s. 42) var motivet bakom inspelningsverksamheten att “rädda enskilda arkiv av betydelse från olika delar av vårt förgångna och nuvarande samhälle”. Citatet kommer från en artikel i *Arkiv, Samhälle och Forskning* från 1986 som förmodligen är den enda publicerade texten om inspelningarna. Artikeln skulle kunna beskrivas som ett brandtal för *oral history* och innehåller endast bitvis upplysningar om hur intervjuerna genomfördes eller detaljer om hur urvalet av intervjupersoner gjorts (Carlsson 1986).

Den tillgängliga publicerade informationen om de inspelade intervjuerna väcker frågor som jag försöker besvara genom den här uppsatsen. Att det är en så brokig skara som intervjuats triggar en nyfikenhet att undersöka ramen för projektet. Nyfikenheten stärks av att ingen tycks ha hört talas om att Riksarkivet genomfört något liknande arbete vare sig före eller efter det att tredje sektionen spelade in intervjuer.

I sin artikel beskriver Ingemar Carlsson (1986, s. 40) också intervjuarbetet som okonventionellt i förhållande till arkivarierollen, men är noga med att ge ordentligt med beröm åt föregångare och pionjärer på området, särskilt Carl-Uno Hanno vid Folkrörelsearkivet i Norrbotten. Carlsson förespråkar vid tiden en förändring och menar att även de statliga arkiven bör arbeta mer med inspelningar. Det skulle enligt honom innebära en utvidgning av arkivarieyrket:

Kan det verkligen inte, kära kollega, kännas lockande för dagens arkivariegeneration att till yrkets två dimensioner, den traditionellt mer eller mindre passiva bevararens och den i dag särskilt populära källförstörande gallrarens också ibland få lägga en tredje, den aktiva källskaparens roll?

Carlsson 1986, s. 47

Carlsson föreslår alltså att arkivariens arbete ska fortsätta bortom frågan om att bevara eller inte bevara. Arkivarien behöver även vara redo att skapa, när tillfället kräver det (Carlsson 1986).

Idag är det knappast kontroversiellt att använda inspelade intervjuer som källa, varken inom historievetenskapen eller i annan forskning. Mer tveksamt är om det har blivit en uppgift för arkivarier. Exempel på samtidsdokumentation och liknande aktivt bevarande insatser hos arkivinstitutioner finns, till exempel Malmö Stadsarkivs dokumentation av flyktingmottagandet 2015 (Sjöberg 2018), men får överlag sägas vara främst förknippat med muséer eller specialiserade verksamheter som Folklivsarkivet eller Institutet för språk och folkminnen. Det eventuellt kontroversiella i ett projekt som det tredje sektionen vid Riksarkivet bedrev på 80-talet ligger dock inte heller i att det är en arkivinstitution som är initiativtagare. En av de saker som gör inspelningarna särskilt intressanta att studera är snarare det att de genomförts av just Riksarkivet. Att en viss historia väljs ut för bevarande vid Sveriges statliga arkivmyndighet implicerar på ett eller annat sätt att den är av särskild betydelse för nationen som helhet. Med tillräcklig medial uppmärksamhet skulle ett liknande projekt idag förmodligen bli lika omdebatterat som en kulturkanon eller grundskolans kursplaner för historieämnet.

Syfte och frågeställning

Riksarkivets inspelningsverksamhet under 1980-talet är alltså studieobjektet för den här uppsatsen. Syftet är att skapa kunskap om arbetet med inspelningarna och därigenom bidra till kunskapen om Riksarkivets historia och historien om dokumentation och insamling av kulturarv. Av särskilt intresse är frågor om hur intervjuerna genomförts och hur urvalen motiverats. För att förstå inspelningsverksamheten bör den också placeras i sitt arkivhistoriska sammanhang. Hur ska intervjuerna förstås i relation till sin samtid? Var kom inspirationen ifrån och hur såg den organisatoriska kontexten ut?

Som fallstudie önskar denna uppsats bidra till förståelsen av insamlingspraktiker inom ABM-sektorn i stort och i synnerhet inom området av enskilda arkiv som bevaras vid offentliga institutioner. Det är min tes att tredje sektionens projekt är av en typ som i övriga fall nästan uteslutande bedrivits av museer, "renodlat"

enskilda arkivinstitutioner eller de tidigare nämnda specialiserade verksamheterna. Om inte annat så lär detta åtminstone ha varit sant vid tidpunkten då intervjuerna genomfördes. En studie av Riksarkivets inspelningsverksamhet skulle i så fall ha ett potentiellt unikt värde för exempelvis framtida komparativ forskning om insamlingspraktiker. Som arkivhistorisk studie har resultatet av analysen även potential att bidra till förståelsen av arkivarieprofessionens utveckling.

För att åstadkomma detta utgår min studie från tre forskningsfrågor som tar sikte på projektet så väl som dess omedelbara, historiografiska och arkivvetenskapliga kontext:

- Hur motiverar och beskriver Riksarkivets tredje sektionens medarbetare den inspelningsverksamhet som bedrevs under 1980-talet, det urval av intervjupersoner som gjordes och det angränsande arbetet?
- Vilka likheter och skillnader mellan inspelningsverksamheten och den oral history-praktik som beskrivs i litteratur syns i utsagor om arbetet med inspelningarna?
- Vilka likheter och skillnader mellan inspelningsverksamheten och arkivvetenskaplig teori syns i utsagor om arbetet med inspelningarna?

Genom att besvara de tre forskningsfrågorna blir det möjligt att skapa en berättelse om Riksarkivets inspelningsverksamhet under 1980-talet. Den första frågan rör vad som hände och om det funnits en idé hos de inblandade om varför. Med hjälp av de andra två frågorna kan berättelsen ges en större kontext. Det blir möjligt att säga något om huruvida intervjuerna spelats in som en del av en samtida oral history-trend eller inte och att placera verksamheten i ett arkivhistoriskt sammanhang. Det sistnämnda görs genom att med hjälp av de arkivvetenskapliga begreppen *bevis*, *minne*, *identitet* och *community* relatera aspekter av tredje sektionens arbete med intervjuerna till de paradigmer som Terry Cook (2013) beskrivit i sin välkända teori.

En möjlig berättelse om, eller åtminstone beskrivning av, inspelningsverksamheten kan redan här fås genom att addera *Arkivpoddens* (2025) summering med Carlssons artikel (1986): intervjuerna har varit en del av ett oral history-projekt med syfte att rädda enskilda arkiv av betydelse genom aktivt källskapande. En av uppgifterna för den här uppsatsen är att fördjupa den beskrivningen och eventuellt bekräfta eller dementera den.

Disposition

I det kommande kapitlet presenteras forskning om oral history, riksarkivets historia och det svenska arkivväsendet. Därefter följer ett kapitel om uppsatsens teoretiska perspektiv och efter det en redogörelse för metod- och materialval. Resultaten från min genomgång av materialet presenteras ihop med en analys av materialet i ett kapitel där perspektiven oral history och arkivparadigm-teori appliceras på studieobjektet som helhet i två avslutande avsnitt där även vissa slutsatser dras. I det sista kapitlet sammanfattas analysens svar på uppsatsens frågeställning i vidare slutsatser och möjlig framtida forskning diskuteras ihop med problem och möjligheter för historieskrivning baserad på inspelade intervjuer.

/Bakgrund och tidigare forskning/

Tidigare verk om oral history och specifikt oral history vid arkiv är det huvudsakliga fokuset för litteraturgenomgången i det här kapitlet. Dessa presenteras under de två inledande rubrikerna genom texter av Paul Thompson (1980), Alessandro Portelli (2009), Ylva Waldemarson (2015), David Lance (1980) och Ellen D. Swain (2003). I slutet av kapitlet sammanfattas forskning av Samuel Edquist (2018, 2019) och Erik Norbergs (2007) bok om riksarkivets moderna historia i de delar som är särskilt relevanta för den här uppsatsen.

Oral history - en bakgrund

Jag använder det engelska begreppet *oral history* för att tydliggöra att det handlar om ett historievetenskapligt fenomen med specifika historiska rötter. Det är ett försök att undvika andra betydelser som läsaren skulle kunna associera med ett ordval som *muntlig historia*, även om det är en vedertagen översättning av begreppet. Det är användningen av inspelade muntliga källor som är fokuset i den här studien. Nedtecknade muntliga källor har givetvis förekommit i tidigare historieskrivning än den som presenteras i den här uppsatsen, som illustrerande exempel kan nämnas folksägnar, diskussionsprotokoll eller citat i tidningsartiklar. Att överhuvudtaget göra en åtskillnad mellan skriftlig och, i bred mening, muntlig historia har i en västerländsk kontext sitt ursprung i synen på vissa kulturers muntliga historietradition som mindre officiell än skriven historia (Boyd 2025, s. 19). Förutom inspelningen av muntliga källor inbegriper oral history-begreppet, så som det används i den här uppsatsen och som det definierats av till exempel historikern Willa Baum (1995), även någon form av utfrågning av en informant (Boyd 2025, s. 14–40).

Användandet av inspelade muntliga källor i historieforskningen tog fart under mitten av 1900-talet och har sedan dess så väl accepterats som breddats och problematiserats. Ett projekt ('programme') initierat av den amerikanske historikern Allan Nevis år 1948 har använts för att markera startskottet för oral history som historievetenskaplig metod (Lance 1980, s. 59). Genom utveckling inom framför allt disciplinen socialhistoria kom oral history som metod att så småningom användas för att demokratisera historieskrivningen och rikta strålkastaren mot aktörer som tidigare stått vid sidan av (Lance 1980; Nilsson

Mohammadi 2018; Thompson 1980;). En av dem som förespråkade ett sådant underifrånperspektiv var Paul Thompson (1980), sociolog och oral history-pionjär.

I boken *Det förgångnas röst* argumenterar Thompson (1980) för att muntliga källor är precis lika (o)trovärdiga som skriftliga motsvarigheter och bara behöver utsättas för samma källkritiska granskning för att användas i forskningen (Thompson 1980, s. 96–137). Enligt Thompson hade den tidigare historieskrivningen främst varit upptagen med makropolitiken, dess maktkamper och de män som bedrev dem (Thompson 1980, s. 18–19). Historikerna var själva män ur den förvaltande klassen och ointresserade av till exempel arbetar- eller kvinnohistoria. Detta hade även medfört att skriftliga källor om sådan historia antingen aldrig skapats eller åtminstone inte bevarats (Thompson 1980, s. 18–19). I och med detta finns det i inspelningsmöjligheten också en möjlighet att låta tidigare ohörda röster komma till tals och tillsammans med dessa skapa en mer “realistisk rekonstruktion” av det förgångna (Thompson 1980, s. 20). För att leda användbarheten av muntliga källor i bevis pekar Thompson (1980, s. 96–137) på forskningsresultat om minnets tillförlitlighet, som visserligen har brister men ändå är jämförbar med tillförlitligheten hos skriftliga källor. Det viktiga för Thompson (1980, s. 96–137) är att vi känner till minnets beskaffenhet och de problem det medför för intervjun som metod i historieforskningen. Thompsons bok betraktas som en klassiker inom muntlig historia och gavs ut i en fjärde engelsk upplaga år 2017 (Thompson & Bornat 2017)¹.

Den användning av muntliga källor som Thompson (1980) förespråkar har i sin tur i viss mån ifrågasatts av litteraturvetaren och oral history-teoretikern Alessandro Portelli (Nilsson Mohammadi 2018; Portelli 2009). Portelli menar att det är just det som skiljer muntliga utsagor från traditionella skriftliga som ger dem sitt särskilda värde som källor (Portelli 2009). I en text ursprungligen utgiven 1979 argumenterar Portelli för att muntliga källor måste behandlas utifrån dess egenskaper, som både skiljer sig från och har vissa likheter med skriftliga källor (Portelli 2009, s. 33). De argument som vanligen används för oral history, som att det breddar vems historia som kan berättas och förmedlar ett mer vardagligt innehåll, är enligt Portelli (2009, s. 34) mål som kan nås även med skriftliga källor. De muntliga källornas särskilda värde ligger istället i de narrativ, vars innebörd kan bero av sådant som till exempel pauser och förändringar i hastighet, och som säger oss något om berättarens föreställning och attityd till det hen talar om (Portelli 2009, s. 33–35). En muntlig

¹ I uppsatsens analys använder jag utgåvan från 1980 för att synliggöra den möjliga påverkan som Paul Thompsons bok haft på Riksarkivets inspelningsverksamhet under 1980-talet. Ingemar Carlsson (1986, s. 48) refererar till samma utgåva i sin artikel i *Arkiv, Samhälle och Forskning*.

utsaga kan för Portelli (2009, s. 36) vara en källa till en sakuppgift om en förfluten händelse men utsagan är intressant och användbar oberoende av om sakuppgiften är "riktig". Slutligen menar Portelli (2009, s. 38–41) att oral history bör innebära ett avsteg från betraktandet av historikern som objektiv genom att erkänna en intervjuares påverkan på den intervjuade och det därmed unika i varje intervjusituation.

I takt med att inspelade muntliga källor kommit att accepteras har senare historievetenskaplig och annan forskning framför allt intresserat sig för oral history som metod och utvecklat sitt sätt att analysera muntliga källor i form av till exempel intervjusvar (Baum 1995; Thor Tureby 2022).

Oral history vid arkiv

Under den här rubriken sammanfattas forskning om oral history som särskilt tar fasta på dess relation till arkiv. Tillsammans med bakgrundsavsnittet om oral history visar den här sammanfattningen hur oral history kan användas på olika sätt och att dess plats i arkiven inte är given. Denna förståelse påverkar tolkningarna i den här uppsatsens analys som i sin tur bidrar till den större bilden genom ett tidigare obeforskat exempel.

1980 skrev David Lance, då förvaltare av en ljudinspelningsavdelning på Imperial War Museum i London, en artikel i *Oral History Journal* som sammanfattar utvecklingen av oral history-praktiker i USA kontra Storbritannien. David Lance var även engagerad i *the International Association of Sound Archives* och publicerade 1978 en bok om hur arkivinstitutioner kan bedriva oral history-projekt. Bakgrunden till artikeln från 1980 var att Lance ville rätta till vad han menade var en missuppfattning om oral history-praktiker hos arkivinstitutioner. Enligt Lance (1980) hade arkiven vid den här tidpunkten övergett den tidigare vanan av att forma muntlig historia till att likna de skriftliga källor som arkivarier och forskare var mer bekanta med. Den tidiga insamlingen av muntlig historia som arkivinstitutioner bedrev i USA med start under 1940-talet hade ofta transkriberingen av intervjuer som sitt slutmål. Innehållet i intervjuerna bestod som regel av kronologiska redogörelser över särskilt intressanta delar av den intervjuades liv. Resultaten kom därmed att i stor utsträckning likna memoarer. Ur grupper av människor som brukar lämna ifrån sig skriftligt material, ofta individer med någon typ av ledarroll i samhället, valdes personer som inte lagt sig till med den vanan ut för en intervju. Även om ambitionen var, som för tidigare nämnda Allan Nevis, att "fånga och bevara information som annars vore oåterkalleligt förlorad" (Lance 1980, s. 59) så

innebar intervjuerna alltså ingen direkt breddning av *vilken* historia som bevarades (Lance 1978, 1980).

Oral history-praktiken i USA skiljde sig från den i Storbritannien, som inte hade utvecklats vid arkivinstitutioner utan i det socialhistoriska forskningsfältet, av bland andra Paul Thompson (1980, se föregående kapitel), och som intresserade sig mer för grupper än individer (Lance 1980). När brittiska arkivinstitutioner tog sig an oral history var det med socialhistorikern i åtanke och som influens. 1980 menade dock Lance att arkiven hade börjat utforma en egen oral history-praktik, mer användbar för historievetenskapen än den memoar-liknande praktiken men också med en bredare ansats än den forskningsinriktade praktiken, anpassad särskilt för arkivverksamhet (Lance 1980).

I en artikel från 2003 beskriver Ellen D. Swain hur de amerikanska arkivarierna övergav idén om att genom intervjuer skapa källor, till förmån för idén om deras professionella neutralitet. Enligt Swain slog den socialhistoriska oral history-praktiken igenom även i USA (jämför Lance 1980) och arkivarier intresserade sig i ökande grad för oral history under 60-, 70- och 80-talen. Fenomenet togs dock inte helt och hållet emot med öppna armar, till exempel visade en studie från 1982 att endast en dryg tredjedel av 110 slumpvist utvalda arkivarier vid college och universitet i USA sysslade med oral history i sin yrkesroll (Swain 2003, s. 142). Swain (2003) lägger till att bibliotekariers relation till oral history har följt samma trendkurvor. I en genomgång av arkiv- och biblioteksvetenskaplig litteratur under 1990-talet finner hon en avsaknad av oral history och dokumentationsarbete som hon menar har ersatts av ett större fokus på frågor om digital tillgänglighet. Detta sker samtidigt som intresset för oral history peakar inom historievetenskapen. Swain menar att arkivarier och bibliotekarier måste vara mer lyhörda för den här typen av trender och jobba tillsammans med varandra och andra professioner för att stärka samhällets kunskap om historia (Swain 2003).

I en svensk kontext har Ylva Waldemarson (2015) gett viss upprättelse åt oral history som fokuserar på samhällets ledarskikt. Waldemarson lyfter en återkommande kritik mot den svenska offentlighetsprincipen som går ut på att principen skapar incitament för personer i ledande ställning att låta bli att dokumentera, eller att rakt av förstöra, sådant som de inte önskar dela med allmänheten. En konsekvens av detta blir att handlingar heller inte är tillgängliga för eftervärlden, till skillnad från hur läget kan vara i stater som tillåter ett större hemlighållande av handlingar som sedan offentliggörs en tid efter deras omedelbara

aktualitet. Oral history-intervjuer med exempelvis politiker kan inte ersätta avsaknaden av handlingar men de kan enligt Waldemarson (2015, s. 184–186) synliggöra informellt beslutsfattande och ge oss kunskap om de politiska eliternas sociala kontext. I vissa situationer kan dessutom möjligheten att avtala med den intervjuade om att intervjun ska publiceras först efter ett visst antal år tillgängliggöra information som annars skulle gått förlorad. Det finns alltså, menar Waldemarson (2015), fördelar med oral history även när den inte fokuserar på *historia underifrån* och en möjlighet att kompensera för en annan typ av avsaknad i myndighetsarkiven.

Dokumentationsarbete, med eller utan inspelade intervjuer, har förekommit vid svenska arkiv och inom kulturarvssektorn även på senare år. Jag har redan nämnt Folklivsarkivet och ISOF som organisationer särskilt förknippade med dokumentationsarbete och Malmö Stadsarkivs dokumentation av flyktingmottagandet 2015 (Sjöberg 2018). Inom museifältet talas det om *samtidsdokumentation* och begreppets historia har beforskats av Elin Nystrand von Unge (2019). Regionala enskilda arkivföreningar som Skånes Arkivförbund eller Folkrörelsearkivet för Uppsala län är ytterligare exempel på organisationer som bedrivit dokumentationsarbete. Nämnas bör givetvis också Ravensbrückarkivet och Karl Tiréns jojkkarkiv som förra året, 2025, blev utsedda till världsminnen av Unesco (Sydsvenskan 2025). Alla dessa exempel passar bra in på Samuel Edquists (2019, s. 123–124) summering av 1970-talets radikala slutsats i den pågående arkivteoretiska diskussionen (som beskrivs närmare under den sista rubriken i det här kapitlet): skapa källor för att bredda och demokratisera arkiven. Även om detsamma skulle kunna sägas om Riksarkivets tredje sektionens inspelningsverksamhet under 1980-talet så tycks skillnaden mellan det projektet och övriga dokumentationsprojekt som bedrivits på svenska arkivinstitutioner vara mycket mer slående än vad likheten är.

Riksarkivets historia och enskilda arkiv

Om Riksarkivets historia under 1900-talet har historikern och tidigare riksarkivarien Erik Norberg (2007) skrivit i *Mellan tiden och evigheten: Riksarkivet 1846–1991*. Detta tidsspann delar Norberg in i ett par olika perioder som han går igenom kronologiskt utifrån vissa teman. Enskilda arkiv är ett återkommande tema om än ej ett huvudfokus för boken (Norberg 2007).

Innan Riksarkivets arbete med enskilda arkiv organiserades i en särskild enhet hade det framför allt kretsat kring frågor om inventering. Stundtals ska det ha skett på ett

mer organiserat sätt än annars, med särskilda insatser på 1850- och 1920-talet (Norberg 2007, s. 332). Under 1930- och 40-talet sjuösattes olika inventeringsprojekt där initiativet kom från föreningslivet men med statliga representanter genom personal från antingen Riksarkivet eller Krigsarkivet (Norberg 2007, s. 332–333). Genom en omorganisering av Riksarkivet 1966 fick myndigheten sin första arkivarietjänst helt inriktad på enskilda arkiv. Denna arkivarie var i sin tur chef över en sektion som endast arbetade med enskilda arkiv, den så kallade tredje sektionen (även känd som enskilda sektionen). Först att inneha tjänsten var arkivarie Nils F Holm. År 1975 togs den över av Ingemar Carlsson (Norberg 2007, s. 325–332) som arbetat på sektionen sedan starten (Carlsson 2026). Utöver sektionen tillsatte Riksarkivet även en rådgivande nämnd för inventering av enskilda arkiv, enskilda nämnden, som hade riksarkivarien som ordförande och som vid starten 1967 även utgjordes av representanter från historieforskningen, arbetarrörelsen och krigsarkivet (Norberg 2007, s. 335).

Perioden 1979–1991 var enligt Norberg (2007, s. 359–409) en tid då den statsapparat som vuxit stadigt sedan 40-talet nu började krympa, åtminstone sett till personalstyrka. Detta gällde dock inte Riksarkivets personalstyrka, som istället växte under perioden. Strax under hälften av personalen hade akademisk utbildning. Perioden präglades av utredningar som tillsattes för att besvara frågan om hur den växande mängden arkivalier skulle hanteras (Norberg 2007, s. 359–409).

Den inspelningsverksamhet som den här uppsatsen intresserar sig för nämns inte av Norberg (2007), inte heller något annat dokumentationsarbete under 1980-talet. Norbergs (2007) historik över Riksarkivet slutar i och med att han själv tillträder som riksarkivarie 1991. Riksarkivets historia efter 1991 har ännu inte tydligt behandlats i forskningslitteratur, varken med eller utan fokus på enskilda arkiv. De verk som finns är ofta inriktade på särskilda delar av beståndet, till exempel *Järnvägsarkiven* (Berggren 2023) eller *Den lärda skolan* (Larsson 2026), eller också är det översiktsverk om arkiv som bara bitvis rör Riksarkivets relation till enskilda arkiv, som *Det globala minnet* (Jörwall et al. 2012) och *Enskilda arkiv* (Hagström & Ketola 2018). I Riksarkivets jubileumsskrift från 2018 presenteras ett urval av handlingar som finns i beståndet, en del från enskilda arkiv, men boken innehåller ingen analys eller längre beskrivning av det omgärdande arbetet vid myndigheten (Westling 2018). För mycket av det som skrivits både innan och efter 1991 gäller att det getts ut av Riksarkivet självt (till exempel Berggren 2023; Jörwall et al. 2012; Norberg 2007; Westling 2018;).

I ett kapitel i boken *Enskilda arkiv* har Samuel Edquist (2018) på ett par sidor sammanfattat skillnaderna mellan enskilda och offentliga arkiv i Sverige. Sammanfattningen fokuserar på att det finns mycket lite lagstiftning som berör enskilda arkiv, ännu mindre i Sverige än övriga Norden (Edquist 2018). Den statliga kulturpolitiken under 1970-talet lyfts upp som en startpunkt för ett större intresse för enskilda arkiv (Edquist 2018, s. 21–22). Under den här tiden gavs statliga bidrag ut till enskilda arkivinstitutioner i form av framför allt folkrörelsearkiv och emigrationsarkiv, vilket ansågs svara upp mot kulturpolitikens mål att “bredda och decentralisera kulturutbudet” (Edquist 2018, s. 21–22). Utöver att fördela bidrag har Riksarkivet även en relation till enskilda arkiv i det att myndigheten kan ta emot enskilda arkiv som är “av särskild betydelse för forskning och kulturarv” (Edquist 2018, s. 21). I vilken utsträckning så skett har enligt Edquist (2018, s. 21) bland annat berott på individuella arkivchefers engagemang. Edquist (2018, s. 23) påpekar även att projekt som syftar till att skapa nytt arkivmaterial genom exempelvis intervjuer är något som framför allt skett vid enskilda arkivinstitutioner eller vid museer, vilket alltså bekräftar bilden av Riksarkivets insamlingsverksamhet under 1980-talet som en ovanlig företeelse hos en offentlig arkivinstitution.

Det svenska arkivväsendet

Samuel Edquist (2019) har även forskat om det svenska arkivväsendets roll i skapandet av kulturarvet, med fokus på perioden 1970 till 2010, i boken *Att spara eller inte spara*. Analysen i boken utgår huvudsakligen från begreppet arkivvärdering (‘appraisal’). Edquist (2019, s. 123–124) behandlar frågan om en mer aktiv (rentav aktivistisk) arkivarieroll som skapar källor för att bredda och demokratisera arkiven och knyter idén till olika amerikanska och tyska arkivteoretiker och historiker verksamma på 1970-talet, samtidigt som han menar att den inte fick fäste i Sverige under perioden. När spår av idén dyker upp i en utredning från 1991 om ny bevarandepolicy för Riksarkivet menar Edquist (2019, s. 144–145) att den gjorts mindre radikal och inte förespråkar något skapande av källor. Han påpekar förvisso att det tagits vissa initiativ till samtidsdokumentation inom den enskilda sektorn (Edquist 2019, s. 266). De exempel på dokumentationsarbete och breddning av arkiven som Edquist lyfter har dock skett utanför offentliga arkivinstitutioners arbete med enskilda arkiv (till exempel Edquist 2019 s. 124–125). Det verkar alltså som att de intervjuer som Riksarkivets tredje sektion genomförde och spelade in under 1980-talet är avstickare i

förhållande till den svenska arkivverksamhetens utveckling på ett generellt plan. Det är min uppfattning att detta gör tredje sektionens inspelningsverksamhet särskilt intressant att utforska.

Arkivens dokumentationsarbete är inte ett fokus för Edquist (2019). Han riktar istället sin huvudsakliga uppmärksamhet mot vad han kallar “ett större arkivpolitiskt sammanhang”, där han sätter arkivväsendet i sin politiska och ideologiska kontext (Edquist 2019, s. 43–44). Hans studie rör sig därmed huvudsakligen på de övre nivåerna i den modell han ställer upp över vad som påverkar beslut om gallring och bevarande i arkiven:

Tabell 1. Modell över beslutsnivåer för gallring och bevarande

	<i>Nivå</i>	<i>Exempel</i>
1	Ideologiska konjunkturer	Kulturdebatt, övergripande föreställningar om historia, identitet, m.m.
2	Politiska beslut	Lagstiftning på arkivområdet och angränsande fält (t.ex. kulturarvs- och kulturmiljö, offentlighet och sekretess)
3	Arkivvärldens normer	Paradigm inom professionen, mer eller mindre uttalade normer kring bevarande och gallring
4	Arkivmyndigheters beslut och föreskrifter	T.ex. RA-FS och RA-MS inom staten
5	Enskilda arkivbildares beslut och föreskrifter	Lokala föreskrifter om gallring och bevarande; regler/policyer från arkivfunktionen
6	Enskilda arkivariers handlande	T.ex. rörande implementeringen av föreskrifter ute hos arkivbildaren.
7	Handlande inom arkivbildare av andra än arkivarier	T.ex. vad som hamnar i en akt efter ett ärende. Hur e-post hanteras m.m. Felaktig eller oreglerad gallring, felaktigt bevarande, slarv och försummelse.

Källa: Edquist 2019, s. 46

Min studie tar sikte på en av de lägre nivåerna i Edquists modell, nämligen “enskilda arkivariers handlande” (Edquist 2019, s. 46). Fokus ligger som bekant på tredje sektionen vid Riksarkivets inspelningsverksamhet under 1980-talet. Handlandet i fråga är något annat än Edquists exempel om implementering av föreskrifter; det rör sig om det aktiva källskapandet, i form av inspelningen av intervjuer, som Ingemar Carlsson (1986, s. 47) skrivit om. Eftersom det handlar om enskilda arkiv, och inte offentliga, är de flesta föreskrifter inte tillämpliga och inte heller majoriteten av den lagstiftning som offentliga arkiv omfattades av under perioden. Givetvis påverkas enskilda arkiv ändå av politiska beslut och ideologiska trender, som till exempel 1970-talets beslut om att utge statsbidrag till så kallade folkrörelsearkiv (Edquist 2019, s. 127) och senare tiders införlivande av

arkivväsendet i kulturpolitiska strategier (till exempel förordningen om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet, SFS 2010:2012).

Arkivbildares beslut, nivå fem i Edquists (2019, s. 46) modell, berörs i min studie så tillvida att intervjupersonernas beslut om att låta sig intervjuas, tillföra inspelningarna till sina arkiv (ofta personarkiv) och vad de väljer att berätta direkt påverkar tredje sektionens möjligheter att skapa källor. Analysen i den här uppsatsen riktar sig dock inte mot intervjupersonernas beslut, som hade varit svåra om inte omöjliga att nå någon större insikt om, utan fokuserar helt och hållet på tredje sektionen som aktör och det urval som där görs av möjliga intervjupersoner samt tillvägagångssättet i arbetet med intervjuerna. Genom att jämföra tredje sektionens arbete med andra oral history-praktiker och Cooks (2013) arkivparadigm beskrivs inspelningsverksamheten i relation till "arkivvärldens normer", den tredje nivån i Edquists (2019, s. 43–46) modell.

Arkivvärderingsbegreppet, vars utveckling sammanfattats av Edquist (2019, s. 23–28), utgör ytterligare en kontext för min studie av Riksarkivets inspelade intervjuer. Edquist beskriver en historisk utveckling där arkivarien gått från att orört bevara det andra skapat, till att tvingas göra urval för gallring, vidare till att skissera strategier för dokumentation av material särskilt lämpligt att bevara och slutligen till att börja ingripa redan vid handlingars skapande (Edquist 2019, s. 23–25). Mycket har skrivits om arkivvärdering och olika principer som arkivarier bör tillämpa i fråga om gallring och bevarande (Edquist 2019, s. 23). I den här uppsatsen tar jag inte ställning för eller emot några sådana principer utan skriver endast fram det exempel på arkivvärdering som tredje sektionens intervjuer och insamlingsarbete överlag utgör.

Om trender i arkivvärlden i ett internationellt och långsiktigt perspektiv har framför allt redan nämnda Terry Cook (2013) skrivit. Cooks teorier behandlas i det följande kapitlet om teoretiska ansatser för den här uppsatsen.

/Teoretiska perspektiv/

I detta kapitel presenteras två teoretiska perspektiv för uppsatsen. Riksarkivets inspelningsverksamhet studeras som en historisk händelse, genom ett synkront perspektiv, och antas samtidigt vara ett exempel på historieskrivning. Med hjälp av Terry Cooks (2013) teori om fyra arkivparadigm relateras inspelningsverksamheten till begrepp som gör studien särskilt användbar för arkivvetenskapen.

Ett historiskt perspektiv på ett specifikt fenomen

Utgångspunkten för den här uppsatsen är ett historiskt synkront perspektiv (Wiklund 2022). Studien behandlar en specifik företeelse som ägde rum under några år på 1980-talet, det vill säga de år som tredje sektionen genomförde intervjuerna. Fokus för studien är att undersöka intervjuerna och deras kontext vid tidpunkten då de företogs, det vill säga anlägga ett synkront perspektiv. Till skillnad från ett diakront perspektiv, där nedslag görs vid flera tidpunkter för att undersöka en historisk utveckling genom att identifiera tecken på förändring eller kontinuitet, så är det avgränsningen i tid i det synkrona perspektivet som gör studien till en studie av historia (Wiklund 2022, s. 174). Perspektivet antyder att det finns något att lära av den historiska företeelse som studeras, annars skulle studien vara meningslös, men fokuserar inte på att skriva fram vad lärdomarna har för implikationer för samtiden. Det görs inte heller något anspråk på att kunna säga vad till exempel Riksarkivet är för en institution idag. Den som vill undersöka institutionen kan dock använda resultaten av den här studien som en av sina byggstenar.

Riksarkivet inspelningsverksamhet under 1980-talet är både arkivhistoriskt och historiografiskt intressant. Det sistnämnda blir tydligt i den redan citerade passagen i Ingemar Carlssons (1986, s. 47) artikel om den tredje, aktivt källskapande, uppgiften som skulle adderas till arkivarieyrkets befintliga sysslor av bevarande och gallring. Carlsson (1986, s. 47) förespråkar alltså en mer aktiv arkivarie som inte nöjer sig med det material som har levererats till arkivet, inte heller stannar vid att ge sig ut på jakt efter arkiv som kan införlivas i det befintliga beståndet, utan rentav skapar material att arkivera. Arkivverksamhet har alltid en viss påverkan på historieskrivningen genom dess relativa makt över vilken historia som är möjlig att skriva. Oavsett hur tredje sektionens inspelade intervjuer eller mer generellt oral history ska betraktas, som ett aktivt källskapande eller som insamling av en källa

som råkar vara icke-skriftlig, så är det tydligt att åtminstone Carlsson år 1986 betraktade oral history som en för Riksarkivet ny metod. Att betrakta inspelningsverksamheten som historiografi blir därför särskilt relevant. I den här uppsatsen är det urvalet av historia och det kringliggande arbetet som studeras. Det vill säga att det är de inspelade intervjuerna som insamlingspraktik som undersöks och inte detaljer i den historia som intervjupersonerna berättar om på banden. Uppsatsen behandlar alltså arkivhistoria, snarare än de berättelser som blir möjliga att berätta med arkivmaterial som källor.

Cooks fyra arkivparadigm

Terry Cooks (2013) teori om arkivparadigm utgör det teoretiska ramverket för den här uppsatsens analys av Riksarkivets inspelningsverksamhet. Enligt Cook (2013) har arkivverksamhet historiskt genomgått fyra olika paradigm som alla haft varsitt fokusområde, sammanfattade i varsitt begrepp: *bevis*, *minne*, *identitet* och *community*. Genom att identifiera likheter mellan inspelningsverksamheten och Cooks (2013) paradigm så kan projektet beskrivas utifrån sitt arkivhistoriska och arkivvetenskapliga sammanhang. Paradigmen tjänar som hjälpmedel för att skapa meningsfulla utsagor om Riksarkivets inspelningsverksamhet.

Cook presenterade sin teori i ett paper från 2013 där han beskriver var och ett av de fyra paradigmerna och deras respektive fokusområde. Från de nationella arkivens födelse fram till 1900-talets mellankrigstid har *bevis* varit ohotat som arkivens huvudsakliga funktion (Cook 2013). Därefter har i tur och ordning fokus skiftat till *minne*, *identitet* och *community*. När Cook skrev sitt paper år 2013 höll arkivvärlden enligt honom just på att träda in i community-paradigmet (Cook 2013). Målet med Cooks teori är att skapa en gemensam medvetenhet kring dessa fyra centrala begrepp, för att överbrygga den motsättning mellan bevisorienterade och minnesorienterade arkivarier som han upplevde i sin samtid och på så vis stärka arkivariernas uppfattning av att tillhöra ett professions-community. Cook drar inga skarpa linjer mellan paradigmerna utan menar att de senare byggt vidare på de tidigare och dessutom att deras respektive fokusområden bör kombineras för att skapa gynnsamma synergier i arkivverksamheten (Cook 2013).

De paradigm som Cook (2013) talar om är alltså inte paradigm i den mening som Thomas Kuhn tänkte sig när han 1962 myntade begreppet för sin vetenskapsteori. För Kuhn är ett nytt vetenskapligt paradigm ett brott mot det tidigare genom att det får tillräckligt många, i hans fall forskare, att lämna etablerade modeller samtidigt som det skapar en uppsjö av nya problem för dessa forskare att ta itu med (Kuhn

1962, s. 10). Den förklaringen kan inte appliceras på Cooks paradigmer, som kan kombineras på ett sätt som vore otänkbart att göra med till exempel humoralpatologi och modern medicinvetenskap. Cook medger själv att hans användning av *paradigm* är ett avsteg från den gängse definitionen och poängterar att de historiska förändringar han identifierat i arkivvärlden snarare ska ses som ramverk eller “mindsets” för hur vi föreställer oss arkiv (Cook 2013, s. 97).

Bevis

Enligt Cook (2013) fungerade 1800-talets arkivarier som väktare av den objektiva sanning som fanns i de statliga arkiv där de arbetade. Dessa arkivarier skulle inte fatta några gallringsbeslut utan endast ta emot och vårda de dokument som den statliga administrationen överlämnade. Genom bevarande av dokumenten säkerställdes de som bevis för framtiden. Principer för hur arkiven skulle ordnas växte fram och cementerades under 1800-talet och syftade till att säkerställa objektiviteten och möjligheten att tillgå dokumenten som de en gång var, opåverkade av senare tider. Synen på arkivarien som objektiv har mestadels frångåtts idag men bevarande av dokument som bevis är fortsatt en huvudsyssla för arkiven (Cook 2013, s. 106–107).

Minne

I samband med och efter 1900-talets två världskrig skedde en kraftig utökning av statlig verksamhet i Europa (Cook 2013, s. 107–109). Det fick till följd att dokumentmängden växte lavinartat och avvägningar kring vad som skulle sparas och inte blev ett måste. Arkivvärdering (‘appraisal’) blev en ny huvudsyssla för arkivarien. För att avgöra vad som skulle bevaras såg arkivarierna till historievetenskapen och föreställde sig vilka dokument den kunde ha nytta av i framtiden. Arkivbeskrivningar blev allt viktigare som hjälpmedel för att navigera arkiven, vilket innebar att arkivarier behövde göra tolkningar av arkiven. Snarare än att förvalta ett fullständigt arv så sysslade arkiven med att vårda det allmännas minne (Cook 2013, s. 107–109).

Identitet

På 1970-talet påbörjades nästa paradigmskifte (Cook 2013, s. 109–113). Arkivarieyrket kom allt mer att utvecklas till en egen profession knuten till en egen vetenskap, inspirerad av och utvecklad ur flera olika andra vetenskaper, inte bara historievetenskapen. Arkivvetenskapen blev postmodern och erkände förekomsten av en mångfald av sanningar i samhället. Olika samhällsgruppers krav på rättvisa och insyn i myndighetsutövande föranledde försök att utveckla professionella

riktlinjer för att guida grupperna på deras identitetssökande upptäcktsfärd i arkiven. Fler och fler dokument blev elektroniska vilket ledde till omvärdering av synen på så väl dokumenten själva som tidigare arkivprinciper. En del av verksamheten blev upptagen av hur bevis skulle säkerställas i dokumentens nya form. Cook (2013, s. 109–113) menar att det var under identitetsparadigmet som det uppstod en klyfta i arkivvärlden mellan de mer bevisorienterade och de minnesorienterade.

Community

Arkivvärldens fjärde paradigm skulle enligt Cook (2013, s. 113–116) komma att innebära ett fokus på gemenskaper. Utvecklingen av och tillgängligheten till internet är central för detta paradigm. Med internet kommer utökade möjligheter för individer, subkulturer, marginaliserade grupper, onlinegemenskaper med flera att skapa sina egna arkiv. Arkivariens roll blir då att lära ut arkivering och i högre utsträckning än tidigare samarbeta med civilsamhället. Från att dokument blivit erkända som sådana först när de införlivats hos arkivinstitutioner så lyfts det under “gemenskapens paradigm” frågor om egenvärdet av autonoma community-arkiv och en möjlig “identitets proveniens” (Cook 2013, s. 113–116). Samarbete och delaktighet blir också frågor för arkiven vid institutionerna som fått en ökad möjlighet att genom digitala medel bjuda in civilsamhället till att påverka så väl arkivvärdering som beskrivningar av dokument och arkiv (Cook 2013, s. 113–116). Arkivarierna får dessutom allt oftare anledning att dela sina arbetsuppgifter med andra professioner. Cook (2013, s. 113) menar att en arkivvärld med gemenskaper som fokus i en digital tidsålder har möjlighet att sammanfoga de tidigare skilda fokusområdena bevis, minne och identitet för att anlägga en mer holistisk inställning.

Det är alltså Cooks (2013) beskrivningar av paradigmerna *bevis*, *minne*, *identitet* och *community* som i den efterföljande analysen jämförs med utsagor om de intervjuer som tredje sektionen vid Riksarkivet spelade in under 1980-talet. För att återknyta till Samuel Edquists (2019) nivåindelning av vad som påverkar beslut om bevarande och gallring så fungerar Cooks teori här som en representant för “arkivvärldens normer” och skänker en kontext åt inspelningsverksamheten, som i sin tur är ett exempel på “enskilda arkivariers handlande” (Edquist 2019, s. 46, se även s. 14–16 i den här uppsatsen). Det väldigt konkreta och enskilda exemplet som tredje sektionens inspelningsverksamhet utgör kan inte användas för att i någon vidare utsträckning bekräfta eller falsifiera Cooks teori, vilket heller inte är min mening. Som vedertagen arkivvetenskaplig teori fungerar Cooks (2013) arkivparadigm som ett lämpligt verktyg för att berätta om inspelningsverksamheten

och möjliggör framtida jämförelser med andra exempel på insamlingspraktiker i arkivvärlden.

/Metod/

Det här kapitlet inleds med en sammanfattning av vald metod, material och litteratur. Därefter görs en mer utförlig redogörelse för metoden och motivering av valt material. Avslutningsvis förs en diskussion om etiska överväganden, framför allt kopplat till personuppgiftshantering.

Studien består av en kvalitativ textanalys av material från Riksarkivets ämbetsarkiv och Ingemar Carlssons (1986) artikel som kompletteras med en analys av intervjuer som jag genomfört med Ingemar Carlsson (2026) och ytterligare två personer som arbetade vid Riksarkivets tredje sektion under 1980-talet, Anna-Karin Hermodsson (2026) och Anki Steen (2026), samt en övergripande analys av de kassettband som tredje sektionen spelade in på 1980-talet. Det är i ämbetsarkivet och intervjuerna med några av de inblandade som de motiveringar och beskrivningar av Riksarkivets inspelningsverksamhet som frågeställningen tar sikte på har plockats fram. För att besvara samtliga forskningsfrågor har jag i samma material letat efter likheter och skillnader mellan inspelningsverksamheten och dels hur oral history har beskrivits, dels Terry Cooks (2013) beskrivning av de fyra arkivparadigmen.

Den litteratur om oral history som jag redogjort för tidigare i den här uppsatsen är en central del av analysen, utöver att ge läsaren en bakgrund och presentera tidigare forskning om oral history vid arkiv. Dialogen med litteraturen är alltså inte enbart till för att jämföra mina resultat med tidigare forskning, utan förs även i analytiskt syfte för att skapa kontextualisering (Sjöberg 2022; Wiklund 2022). Genom att leta efter likheter och skillnader mellan inspelningsverksamheten och beskrivningar av oral history blir det möjligt att skapa utsagor om inspelningsverksamheten. Ingemar Carlssons (1986) artikel vittnar om att de inspelade intervjuerna kan ses som ett oral history-projekt. På vilket sätt det var ett oral history-projekt kan göras synligt genom den här typen av analys, där den litteratur som behandlar tiden innan och omkring tiden då intervjuerna genomfördes blir särskilt relevant.

En kvalitativ textanalys

För att besvara den här uppsatsens frågeställning har jag identifierat och analyserat utsagor om Riksarkivets tredje sektions inspelningsverksamhet och dess kontext i ett källmaterial bestående av texter från Riksarkivets ämbetsarkiv samt ytterligare text från medarbetare vid tredje sektion som arbetade med inspelningarna, inklusive

transkriptioner av mina intervjuer med några av medarbetarna och de intervjuer som medarbetarna genomförde under 1980-talet. Att identifiera och samla utsagor om inspelningsverksamheten utifrån tillgängligt arkivmaterial är en central del i att skapa kunskap om den som en företeelse, eftersom att väldigt lite är skrivet om inspelningarna i tryck. Det tryckta material som finns är Ingemar Carlssons (1986) artikel i *Arkiv, Samhälle och Forskning* som naturligtvis också behandlas i min analys. Slutligen kompletteras det historiska materialet med transkriptioner av intervjuer som jag genomfört med Ingemar Carlsson (2026), Anna-Karin Hermodsson (2026) och Anki Steen (2026) i nutid.

Metoden är densamma för hela materialet men den källkritiska värderingen anpassas beroende på källtyp. Målet är genomgående att identifiera utsagor om inspelningsverksamheten och dess kontext (Sjöberg 2022). Även de intervjuer jag genomfört analyseras som text men hänsyn tas till det betydligt längre avståndet i tid till studieobjektet och den påverkan som intervjufrågornas perspektiv har haft på medarbetarnas svar. I fråga om *närhet*, som är ett av kriterierna i den klassiska källkritiken (Ågren 2022, s. 59), har medarbetarna visserligen själva upplevt och varit del av den verksamhet som de blivit utfrågade om men deras svar ges cirka 40 år efter det att de spelade in intervjuer för tredje sektionens räkning.

Identifieringen av utsagor om inspelningsverksamheten har varit det första steget i analysen, därefter har utsagorna analyserats för att hitta likheter och skillnader mellan beskrivningen av inspelningsverksamheten och oral history-begreppet respektive Terry Cooks (2013) fyra arkivparadigm. Denna senare del av analysen har som syfte att placera inspelningsverksamheten i en historisk kontext genom dess relation till andra företeelser i historievetenskapen och arkivvärlden. När det gäller oral history har jag jämfört inspelningsverksamheten med både Paul Thompsons (1980) och Alessandro Portellis (2009) beskrivningar av oral history för att på så sätt kunna säga något om på vilket sätt Riksarkivets inspelade intervjuer varit en del av den historievetenskapliga trenden.

I sin helhet svarar analysen upp mot syftet att skapa kunskap om en del av Riksarkivets historia och en specifik insamlingspraktik. Genom att identifiera, analysera och kontextualisera utsagor om inspelningsverksamheten skapas en relevant fallstudie som skriver fram vad som är känt om studieobjektet samt möjliggör och förenklar framtida jämförelse med andra insamlingspraktiker. Att det studerade fallet förmodas vara unikt, i det att Riksarkivet varken förr eller senare

genomfört liknande projekt, gör det särskilt passande som fallstudie (Yin 2007, s. 62).

Material och källkritik

Källmaterialet är valt utifrån ambitionen att allt som är skrivet om den inspelningsverksamhet Riksarkivet bedrev under 1980-talet ska vara föremål för analys i den här uppsatsen. Detta kompletteras med vad som är skrivet om inspelningsverksamhetens mest omedelbara kontext, det vill säga arbetet på tredje sektionen och Riksarkivets arbete med enskilda arkiv över lag. Valet av kompletterande textmaterial har föregåtts av en systematisk genomgång av de delar av Riksarkivets ämbetsarkiv där den eftersökta informationen kan tänkas finnas. Ur ämbetsarkivet har jag gått igenom samtliga av Riksarkivets enskilda nämnds protokoll från 1967 till 1994 (Riksarkivets ämbetsarkiv 1967–2009), material i det yngre huvudarkivet som diarieförts under “enskilda arkiv” (Riksarkivets ämbetsarkiv 1967–1991) och Ingemar Carlssons handarkiv (Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1966–1997). Utav material från Riksarkivet har jag också gått igenom verksamhetsberättelser från 1978 till 1991 (Riksarkivet 1982b, 1988, 1996) och nummer om enskilda arkiv från tidsskriften *RA-nytt* (Riksarkivet 1979a till och med 1989). Material från dessa kategorier presenteras nedan tillsammans med övrigt material som använts i studien.

Textmaterialet från Riksarkivets ämbetsarkiv består huvudsakligen av korrespondens och protokoll. Protokollen är uteslutande från Riksarkivets enskilda nämnd (Riksarkivets ämbetsarkiv 1967, 1972a, 1972b, 1974a, 1974b, 1975, 1981). Som genre är protokoll ofta sparsmakade och återger i bästa fall kärnan av vad som diskuterats. Det är ibland oklart vem av mötesdeltagarna som har yttrat vad och det som nedtecknas är alltid sekreterarens tolkning, i det här fallet är förvisso tolkningen även godkänd av en justerare. Studien hjälps dock av att protokollen vid flera tillfällen innehåller referat av vad Ingemar Carlsson föredragit för enskilda nämnden. Under perioder har Ingemar Carlsson varit antingen sekreterare eller adjungerad i nämnden vilket också stärker de protokollens relevans som källa till den kontext inom vilken han bedrivit sitt arbete vid tredje sektionen. Den korrespondens som jag bedömt som relevant har även den Ingemar Carlsson som författare eller mottagare (Riksarkivets ämbetsarkiv 1981b).

Utanför ämbetsarkivet är givetvis Ingemar Carlssons artikel i *Arkiv, Samhälle och Forskning* från 1986 av särskilt intresse. Här summerar Carlsson sin bild av arbetet med inspelningarna och diskuterar uttryckligen oral history-begreppet. Artikeln

ligger närmre inspelningsverksamheten i tid än mina intervjuer med Carlsson (2026), Hermodsson (2026) och Steen (2026) och är mer utförlig än beskrivningar av inspelningsarbetet från Riksarkivets ämbetsarkiv. Artikeln svarar inte på alla frågor om inspelningsverksamheten, vilket är själva bakgrunden till den här studien och analysen av det övriga materialet, men de perspektiv på den som erbjuds med hjälp av Thompson (1980), Portelli (2009) och Cook (2013) är en central del av den här uppsatsens analys.

Övrigt tryckt material i studien är från *RA-nytt* (Riksarkivet 1979a till och med 1989) och verksamhetsberättelser från *Meddelanden från svenska riksarkivet* (Riksarkivet 1982b, 1988, 1996). Från dessa har hämtats information om ytterligare inspelningar än de som Carlsson (1986) skrivit om eller Hermodsson (2026) berättat om. Samma typ av information har även hämtats från förteckningar av de enskilda arkiv som inspelningarna hör till och som jag hittat genom sökningar i Nationell Arkivdatabas (NAD) (Riksarkivet 2026) eller, med hjälp av medarbetare på Riksarkivet, i Riksarkivets samlade förteckning över kassetband².

För att skapa mig en bild av hur de intervjuer som tredje sektionen genomförde på 1980-talet gick till har jag lyssnat igenom en stor del av dem. Det arbetet kommer den här uppsatsen till del huvudsakligen genom att det används för att verifiera uppgifter från textmaterial och intervjuer samt att de teman som behandlas i intervjuerna kan jämföras med de som typiskt behandlats i andra oral history-projekt eller i ett särskilt arkivparadigm. Innehållet i intervjuerna är inte det huvudsakliga studieobjektet i uppsatsens analys och på grund av tidsskäl har jag valt att skala ner antalet timmar Riksarkivet i Mariebergs rum för utlämning av audiovisuella handlingar genom att inte lyssna igenom alla intervjuer. Intervjuerna med Per Engdahl finns transkriberade i arkivet efter honom och den nysvenska rörelsen (Per Engdahls och Nysvenska rörelsens arkiv 1996) och delar av de har spelats upp i *Arkivpodden* (2025). Det går alltså att få en tydlig bild av dessa intervjuer utan att lyssna igenom varje kassetband. En stor andel av personerna som intervjuats av tredje sektionens medarbetare tillhör kategorin missionärer och efter att ha lyssnat igenom några av dessa i sin helhet har jag sedan valt bort ytterligare intervjuer från samma kategori. Några av intervjuerna har jag fått kännedom om först i slutet av den här studien, efter bearbetning av källmaterialet som gett nya sökingångar och det har därför helt enkelt inte funnits tid för mig att lyssna igenom dessa. Av dessa skäl har jag inte mer än bitvis lyssnat igenom intervjuerna med Per Engdahl, Signe och Karin Holmer, Anders W Marthinson,

² Förteckningen är ej publicerad eller tillgänglig att söka i på annat sätt än genom förfrågan till Riksarkivet.

Erik Myrgren, Ingeborg Svensson, Erik Trädgård och Ragnar Widman (se *Tabell 2*, s. 34 i den här uppsatsen). Kassetbanden med de intervjuer som ska ha genomförts med Thorbjörn Fälldin och Gustaf Lindbom har inte kunnat lokaliseras på Riksarkivet och jag har alltså inte heller kunnat lyssna igenom dessa (se *Tabell 2*, s. 34 i den här uppsatsen). Det samma gäller den intervju som enligt Ingemar Carlsson (2026) genomförts med Ola Ullsten och som inte kunnat bekräftas men eventuellt ska vara förvarad vid Utrikesdepartementet och ännu omfattas av sekretess.

Som redan nämnts har jag genomfört tre intervjuer med personer som arbetade på tredje sektionen vid Riksarkivet. Ingemar Carlsson har redan nämnts på flera ställen i den här uppsatsen. Han var chef på tredje sektionen från 1975 till 1990 och genomförde själv intervjuer med åtminstone Kajsa Barck-Lagergren, Gösta Bohman, Per Engdahl, Sven Olov Lindholm och Erik Trägårdh (Carlsson 1986, 2026). Jag har även intervjuat Anna Karin Hermodsson (2026) som arbetade på tredje sektionen under 1981 till 1982 (och senare gick vidare till andra uppdrag vid Riksarkivet) och som intervjuat Joel Eriksson, P G Svensson och Agnes Hellner (Carlsson 1986; Hermodsson 2026). Sent i uppsatsprocessen genomförde jag också en kompletterande intervju med Anki Steen (2026) som arbetade vid tredje sektionen i slutet på 1980-talet och intervjuade Thorbjörn Fälldin och Erik Myrgren. Jag har redan varit inne på att mina intervjuer med Carlsson (2026), Hermodsson (2026) och Steen (2026) ligger långt i tid, ca 40 år, efter de inspelningar som tredje sektionen gjorde på 1980-talet. Eftersom att min studie inte handlar om medarbetarnas minne av inspelningsverksamheten eller deras meningsskapande om den i efterhand måste avståndet i tid betraktas som en svaghet i dessa intervjuers egenskap som källor. Att jag ändå använder mig av dem som källor är motiverat givet det i övrigt skrala källäget. Intervjuerna med Anna Karin Hermodsson (2026) och Anki Steen (2026) har också den stora fördelen att vara några av de få källor som inte är undertecknade Ingemar Carlsson. Utöver detta har intervjuerna hjälpt mig hitta ytterligare källmaterial och information om intervjuer av tredje sektionen som inte syns i NAD (Riksarkivet 2026) eller nämnts i Carlssons (1986) artikel. Därigenom har Carlsson, Hermodsson och Steen alltså fungerat både som respondenter och informanter (Yin 2006, s. 117). Mina intervjuer har varit öppna, eller semistrukturerade, till sin karaktär genom att de tidigare medarbetarna vid Riksarkivets tredje sektion fått svara på öppna frågor om förvalda teman och följdfrågor utifrån det de initialt berättat (Yin 2006, s. 117). Vad jag kunnat utröna är Ingemar Carlsson, Anna Karin Hermodsson och Anki Steen de

enda av de som varit involverade i tredje sektionens inspelningsverksamhet som fortfarande är i livet.

Det största källkritiska utropstecknet som en bör ha med sig i läsningen av den här uppsatsen är att det är Riksarkivets tredje sektionens medarbetare som själva berättar historien om hur inspelningsverksamheten har gått till, allra oftast Ingemar Carlsson. Det hade varit positivt för studiens kvalité om personerna som blev intervjuade av tredje sektionen också kunde komma till tals om sin upplevelse av intervjuerna, och därigenom stärka uppsatsen i fråga om så kallad polyfoni (Justesen & Mik-Meyer 2011, s. 42). De flesta av dessa personer har dock blivit intervjuade på ålderns höst, vilket förmodligen inte är ett sammanträffande utan en bidragande faktor till varför just de har varit särskilt angelägna att spela in. Att få deras bild av hur det var att bli intervjuade är därför inte en möjlighet idag, annat än genom det vittnesmål som kassettbanden och eventuella andra kvarlevor eller bevarade källor utgör.

I de källor där medarbetarna själva kommer till tals finns en viss variation som bidrar med stärkt legitimitet för det som kan bekräftas på mer än ett ställe, förvisso ännu med brister vad gäller beroendekriteriet (Ågren 2022, s. 59), men vars olikheter också kräver olika källkritiska värderingar av dem. Det Ingemar Carlsson säger på möten med Riksarkivets enskilda nämnd 1972, i brev till Per Engdahl 1981, i sin artikel från 1986 eller i en intervju med mig 2026 är präglad av sin respektive kontext. Den här uppsatsen gör dock inte anspråk på att berätta "vad som egentligen hände" utan tar sikte på att lyfta fram den beskrivning av Riksarkivets inspelningsverksamhet som är tillgänglig och ber läsaren att ta med sig de källkritiska perspektiv som presenterats här i den fortsatta läsningen av studiens resultat och analys.

Etik och dataskyddsförordningen

Under denna rubrik diskuteras forskningsetiska överväganden kopplat till de risker som finns med den aktuella studien i syfte att säkerställa att dessa övervägs av nyttan med forskningsresultatet (Hughes Tidlund & von Unge 2022, s. 48). Riskerna finns huvudsakligen i behandlingen av personuppgifter och hanteringen av informanternas förtroende. Genom att synliggöra nödvändigheten av personuppgiftshanteringen för forskningens berättigade syfte säkerställs att hanteringen följer gällande lagstiftning (lag med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, SFS 2018:218).

Till att börja med har samtycke till medverkan i studien och hantering av personuppgifter inhämtats från informanterna. De medverkande har fått information om studiens syfte och inför intervjuer har de övergripande frågetemana delats med de intervjuade. Informanterna har samtyckt till inspelning av intervjuerna och min hantering av de eventuella personuppgifter som förekommer på inspelningarna. Inspelningarna har gjorts med diktafon och lagrats på krypterad hårddisk. Min och min handledares bedömning är att de flesta personuppgifter som behandlats i studien inte är av känslig karaktär.

Den personuppgiftshantering som kräver särskild motivering är publiceringen av namnet på två av mina informanter och en av de personer som intervjuats av tredje sektionen samt redogörelsen för Ingemar Carlssons (2026) egen uppgift om hans medlemskap i en politisk diskussionsgrupp. Anna Karin Hermodsson och Anki Steen presenteras med namn i den här uppsatsen mot bakgrund av att de utan större ansträngning skulle varit identifierbara även om de enbart benämnts som "medarbetare vid tredje sektionen som arbetat med inspelningar". Hermodsson och Steen har samtyckt till att deras namn publiceras och att anonymisera dem skulle innebära ett osynliggörande av deras medverkan, där Ingemar Carlsson skulle kvarstå som den enda namngivna personen bland personalen på Riksarkivets tredje sektion. Edith Herrmanns är den enda av de som intervjuats av tredje sektionen under 1980-talet vars namn inte redan är knutet till en ljudupptagning i tillgängliga förteckningar av de enskilda arkiv i Riksarkivets bestånd som jag undersökt. Publiceringen av namn på övriga som intervjuats och spelats in av tredje sektionen motiveras framför allt av det komplement, till den annars utspridda och bristfälliga förteckningen över inspelningarna, som den här uppsatsen utgör i och med publiceringen. Vad gäller publiceringen av Edith Herrmanns namn ökar den hittbarheten av den inspelade intervju som hon får antas ha samtyckt till. Även om vi inte känner till detaljerna i samtycket vore det arkivmässigt oetiskt att låta intervjun förbli gömd. Ingemar Carlssons (2026) uppgift om sitt medlemskap i en politisk diskussionsgrupp har han lämnat som en del av ett svar på en fråga om vilka personer som intervjuats av tredje sektionen. Det är min och min handledares bedömning att uppgiften är av betydelse för uppfyllandet av uppsatsens syfte och bör redovisas för att uppnå önskvärd transparens i redogörelsen för hur analysen genomförts. Ingemar Carlsson har samtyckt till att uppgiften publiceras.

Min bedömning är att ovanstående personuppgiftshantering är nödvändig för att säkerställa att studien sker i enlighet med god forskningsetik och därmed nödvändig

för att uppsatsen ska kunna godkännas och publiceras av Lunds Universitet (SFS 2018:218).

/Resultat och analys/

Detta kapitel består av en tematiskt ordnad analys- och resultatframställning. Det första avsnittet behandlar tredje sektionens arbete på generell nivå, det vill säga den omedelbara kontext inom vilken inspelningsverksamheten bedrivits, beskriven utifrån det utvalda källmaterialet. I de efterföljande avsnitten behandlas olika aspekter av inspelningsverksamheten och jämförs med Terry Cooks (2013) arkivparadigm och oral history-begreppet. De båda jämförande perspektiven sammanfattas under de två sista rubrikerna i det här kapitlet tillsammans med de slutsatser som nåtts om inspelningsverksamheten utifrån dessa.

Tredje sektionen och insamlingsarbetet

Riksarkivets arbete med att inventera vilka enskilda arkiv som finns i Sverige fortsatte och fick en tydligare hemvist i och med bildandet av tredje sektionen 1966 och enskilda nämnden 1967 (Norberg 2007, s. 335). Tiden innan sektionens bildande är kortfattat beskrivet under rubriken "Riksarkivets historia och enskilda arkiv" tidigare i den här uppsatsen (s. 12–14). Inventeringsarbetet från 1967 och framåt omnämns i enskilda nämndens protokoll (till exempel Riksarkivets ämbetsarkiv 1967, 1972a).

I nämndens protokoll och i mina intervjuer med tredje sektionens medarbetare beskrivs också hur insamling av arkiv var en del av arbetet (Carlsson 2026; Hermodsson 2026; Riksarkivets ämbetsarkiv 1972a, 1975). Vid enskilda nämndens sammanträden har arbetet beskrivits som "förvärv av enskilda arkiv" (Riksarkivets ämbetsarkiv 1972a) och som "propagandaaktion för tillvaratagande av enskilda arkiv" (Riksarkivets ämbetsarkiv 1972a). I ett lite längre inlägg från maj 1975 berättar dåvarande chefen för tredje sektionen, Nils F. Holm, att sektionen årligen tar emot "ca 500 [hyllmeter] varav många föreningsarkiv" (Riksarkivets ämbetsarkiv 1975). Anna Karin Hermodsson (2026) berättar i intervju att hon anställdes 1981 för att "avarbata balanser", det vill säga förteckna tidigare oförtecknat material, i de enskilda arkiven men att hon emellanåt fick ge sig ut i fältet i samband med att någon arkivbildare eventuellt skulle deponera material hos Riksarkivet. Ingemar Carlsson (2026) beskriver arbetet på samma sätt och påpekar att det arbetades "på alla fronter", att många krokar kastades ut och kontaktnät byggdes upp, för att se till att material av intresse antingen deponerades eller lämnades som gåva hos Riksarkivet (vilket material som var av intresse återkommer

jag till i analysen av urvalet i inspelningsverksamheten). Både Hermodsson (2026) och Carlsson (2026) nämner att sektionen hade möten varje måndag där medarbetarna samlades och diskuterade arbetet. Carlsson (2026) berättar att de vid dessa möten gick igenom dödsannonser för att eventuellt ta kontakt med dödsbon med arkiv av intresse för Riksarkivet och även i övrigt diskuterade vilka enskilda arkivbildare som borde kontaktas. I samband med att enskilda arkiv skulle deponeras eller lämnas som gåva till Riksarkivet var Carlsson eller någon av de andra medarbetarna ofta på besök hos den som skulle överlämna arkivet för att "dricka en kopp kaffe" och utröna vad arkivet bestod i och vad i övrigt som kunde vara av intresse (Carlsson 2026). Arkiven levererades till Riksarkivet av en person med transportfirma som Carlsson engagerat i insamlingsarbetet (Carlsson 2026; Hermodsson 2026).

Arbetet föredrogs för Riksarkivets enskilda nämnd men Ingemar Carlsson tycks ha haft stor frihet att lägga upp verksamheten på det sätt han tyckte var lämpligt. Anna Karin Hermodsson (2026) känner inte idag till om det fanns något skriftligt definierat uppdrag för tredje sektionen eller huruvida det kom direktiv från enskilda nämnden om hur arbetet i sektionen skulle skötas. Hon håller det för troligt att Carlsson kunde bestämma ganska mycket för egen del och beskriver att han "hade väldigt fria tyglar" men förmodligen hade gjort upp om principer för arbetet med det arkivråd som var hans chef (Hermodsson 2026). Carlsson (2026) bekräftar själv bilden av att han hade stort handlingsutrymme och menar till och med att han var "helt självständig".

Ingemar Carlsson satt med i enskilda nämnden och i deras protokoll finns hans rapporter om tredje sektionens arbete refererade (till exempel Riksarkivets ämbetsarkiv 1981a). Innan han utnämndes till sektionschef var Carlsson sekreterare i nämnden (från 1967 till 1972) och redan då har han skött en del av rapporteringen från sektionens arbete, vid sidan av dåvarande chef Nils F. Holm (Riksarkivets ämbetsarkiv 1972a).

Om uppdelningen i rapporteringen mellan Ingemar Carlsson och Nils F. Holm motsvarar en uppdelning av ansvarsområden så ligger det i linje med vad Hermodsson (2026) och Carlsson (2026) berättat om ansvarsfördelning inom tredje sektionen och avknoppningen av folkrörelsernas arkiv till en egen enhet: folkrörelseenheten. Under Ingemar Carlssons tid som chef för tredje sektionen föredrogs folkrörelseenhetens arbete för enskilda nämnden av framför allt Lars-Olof Welanders (Riksarkivets ämbetsarkiv 1981a). Sett till vad som beskrivs i

protokollen tycks folkrörelseenheten främst ha haft en konsulterande funktion riktad mot de så kallade folkrörelsearkiven, det vill säga de organisationer som ombesörjde förvaring av folkrörelsens arkiv. Folkrörelsearkiven och andra arkivorganisationer fick även stöd i form av medel som fördelades av enskilda nämnden genom beslut vid sammanträdena (Riksarkivets ämbetsarkiv 1972a, 1981a). Kontakten med dessa arkivorganisationer har alltså fallit på Riksarkivets folkrörelseenhet och Lars-Olof Welanders. Enligt Hermodsson (2026) hade Welanders också i övrigt ansvar för föreningsarkiven och för näringslivsarkiven, som därmed låg utanför Ingemar Carlssons fokus. Att det fanns en folkrörelseenhet som arbetade med konsultation beskrivs även i en *långsiktstudering* från 1981 (Riksarkivets ämbetsarkiv 1981c, s. 43). Utredningen delar in de enskilda arkiven i företagsarkiv, folkrörelsearkiv och övriga enskilda arkiv (Riksarkivets ämbetsarkiv 1981c, s. 43).

Vilka enskilda arkiv som var aktuella att samla in vid Riksarkivet bestämdes delvis utifrån vad som ansågs tillhöra andra institutioners områden. I en rapport över tredje sektionens verksamhet under 1987 till 1989 förklaras uppdelningen:

Regionalt och lokalt arkivmaterial anses sedan gammalt tillhöra landsarkivens och de regionala arkivens, till exempel kommunala, företags- och folkrörelsedepåers, ansvarsområden. Vissa arkivtyper, däribland författares och vissa kulturarbetares arkiv, bevakas av andra kulturinstitutioner såsom Kungliga biblioteket och universitetsbiblioteken. Ifråga om arkiv från socialdemokratins organ och Landsorganisationen, tjänstemannarörelsen, rörande emigrationen m.m. förekommer ett samarbete med andra institutioner (exempelvis Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek) och Riksarkivet behöver normalt inte avsätta resurser till dessa områden.

Riksarkivet, 1996, s. 29

Enligt den här verksamhetsberättelsen överläts alltså bevakningen och insamlingen av arkivmaterial som ansågs antingen regionalt eller lokalt, eller tillhörande särskilda områden som arbetarrörelse eller kultur, till andra arkiv än Riksarkivet³ (Riksarkivet 1996, s. 29). I långsiktstuderingen från 1981 anges att Riksarkivet skulle prioritera enskilda arkiv från företag, organisationer och enskilda personer av "riksintresse" (Riksarkivets ämbetsarkiv 1981c). Ingemar Carlsson (2026) berättar i intervju om samma uppdelning och tillägger att han under sin tid som chef för tredje sektionen förde dialog med företrädare för Kungliga Biblioteket om vem som skulle ta emot vilket material. Avgränsningen kan även tjäna som förklaring till varför folkrörelseenheten hade en mer konsulterande funktion än det av Ingemar Carlsson ledda arbetet, där accession av arkiv var vanligare.

³ Landsarkiven var under den här tiden arkivmyndighet för statens regionala och lokala myndigheter. År 2010 införlivades landsarkiven som avdelningar inom Riksarkivet, som fram tills dess hade varit chefsmyndighet för landsarkiven (Riksarkivet 2025).

Sammanfattningsvis var aktiv insamling en del av arbetet på tredje sektionen och Ingemar Carlsson ledde insamlingen på ett visst område. Utöver insamling arbetade sektionen med inventering och att ordna och förteckna enskilda arkiv. Carlssons fokusområde definierades delvis genom avgränsningen mot folkrörelseenheten och andra arkivorganisationer.

Intervjuer som komplement till pappersarkiven

Mellan 1980 och 1991 intervjuade medarbetare från tredje sektionen åtminstone 20 personer. Nio av dessa är omnämnda i Ingemar Carlssons artikel från 1986 och kompletterande information har hämtats från NAD, Riksarkivets förteckning över kassetband och mina intervjuer med Carlsson och Hermodsson (Carlsson 2026; Hermodsson 2026; Riksarkivet 2026). Hermodsson (2026) berättar att hon utöver de mongolmissionärer som nämns i artikeln (Carlsson 1986) även intervjuade Agnes Hellner, som varit gift med politikern Johannes Hellner (utrikesminister från 1917 till 1920), vars personarkiv togs emot av Riksarkivet. Carlsson (2026) berättar för sin del att de planerade intervjuerna med Gösta Bohman och Thorbjörn Fälldin som han skriver om i artikeln genomfördes, vilket bekräftas i ett nummer av RA-nytt (Riksarkivet 1989). I samma nummer framgår det att det är Anki Steen som intervjuat Thorbjörn Fälldin i hans hem i Ramvik (Riksarkivet 1989). Några kassetband med intervjuer av Thorbjörn Fälldin genomförda av medarbetare från tredje sektionen syns dock inte i de förteckningar jag undersökt och Riksarkivet kan i dagsläget inte svara på var eller om banden finns bevarade (Centerpartiet, 1969–1998; Statsministern Thorbjörn Fälldins, Ramvik, personarkiv, 1942 – 2015). I Riksarkivets förteckning över kassetband finns viss metadata kopplat till de aktuella intervjuerna men inget som gör att de kan urskiljas från övriga kassetband som ett sammanhållet projekt. I nationell arkivdatabas (NAD) är det endast intervjuerna med Per Engdahl, missionären Anders W Marthinson, kyrkoherde Erik Myrgren och Gustaf Lindbom från Svenska Missionsförbundet som är förtecknade som ljudupptagningar (Riksarkivet 2026). Ett par ytterligare intervjuer kan hittas genom att i NAD söka efter namnet på de medarbetare på tredje sektionen som genomfört intervjuerna. Åtminstone en intervjuperson kan endast upptäckas genom att lyssna på banden. Det är Edith Herrmans som intervjuats på ett band som endast förtecknats med hennes sons namn, Ralph Herrmanns, som också intervjuats av en medarbetare på Riksarkivets tredje sektion (Otto Friedrich och Edith Herrmanns arkiv, Ralph Herrmanns samling 1985). Sammantaget finns det information om att följande personer intervjuats i samband med tredje sektionens insamlingsarbete:

Tabell 2. Intervjuade av Riksarkivets tredje sektion 1980–1991

Intervjuperson(er)	Arkivreferens
Kajsa Barck-Lagergren	Kajsa Barck-Lagergrens samling 1981
Gösta Bohman	Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1987b
Per Engdahl	Per Engdahls och Nysvenska rörelsens arkiv 1981–1988
Agnes Hellner	Agnes och Johannes Hellners familjearkiv 1981
Ralph och Edith Herrmanns	Otto Friedrich och Edith Herrmanns arkiv, Ralph Herrmanns samling 1985
Signe och Karin Holmer	Holmers familjearkiv 1983
Joel och Annie Eriksson	Missionär Joel Eriksson arkiv 1982–1983
Paul Eriksson	Svenska Mongol- och Japanmissionens arkiv 1983
Thorbjörn Fäldin	Omnämns i: Riksarkivet 1989
Gustaf Lindbom	Skånes och Blekinges distrikts av Svenska Missionsförbundet arkiv 1986
Sven Olov Lindholm	Sven Olov Lindholms samling 1980–1981
Anders W Marthinson	Samling angående missionär Anders W Marthinson 1983
Erik Myrgren	Erik Myrgrens samling 1987; Riksarkivets ämbetsarkiv Ingemar Carlssons handarkiv 1987a
P G Svensson	Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1982b
Ingeborg Svensson	Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1982a
Erik Trägårdh	Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1991
Ola Ullsten	Inspelning ska enligt Ingemar Carlsson [2026] finnas på Utrikesdepartementet i ett arkiv som för tillfället omfattas av sekretess
Ragnar Widman	Ragnar Widmans arkiv 1999; Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1984

Källa: Egen produktion

Det finns ingen tydlig information i materialet om en viss början eller slut på ett planerat oral history-projekt, inspelningarna har skett i samband med den ordinarie insamlingen av enskilda arkiv. Anna-Karin Hermodsson (2026) poängterar i intervjun 40 år senare att arbete inte skedde i projektform på 1980-talet och menar att ett sådant sätt att tänka på arbetet därför inte var aktuellt för medarbetarna på tredje sektionen vid tillfället. Trots detta hade det givetvis gått att anakronistiskt beskriva inspelningsverksamheten som ett projekt, om den uppfyller kriterierna för ett sådant. Både Hermodsson (2026) och Carlsson (2026) menar dock att inspelningarna var "komplement" till den insamling tredje sektionen bedrev och inte en separat del av arbetet. Carlsson (2026) beskriver hur det kunde gå till när kontakt angående ett personarkiv ledde till en intervju:

.../ så ringde jag, talade om att vi är intresserade av att hans arkiv räddas, frågade om jag kunde komma och besöka och dricka en kopp kaffe och sen så får vi prata om det .../ Det visade sig ibland att de hade mer att berätta. Då sa jag att jag kommer tillbaka nästa vecka och spelar in det om du går med på det. 'Ja', sa de, 'gärna'.

Carlsson, 2026

Som Carlsson beskriver det har insamlingsarbetet alltså varit utgångspunkten och stundtals kompletterats med inspelningar. Synen på intervjuerna som ett sätt att "komplettera" arkiven återkommer även i nummer fyra av *RA-nytt* från 1981 (Riksarkivet 1981b, s. 5). I ljuset av detta och vad Carlsson (2026) och Hermodsson (2026) berättar i intervju är det rimligt att tolka Carlssons artikel från 1986 som en beskrivning av en framväxande praktik av oral history hos tredje sektionen, snarare än som en lägesrapport i ett pågående projekt med en tydlig ram. Att inspelningsverksamhetens omfattning inte har definierats i ett i förväg planerat projekt har betydelse för förståelsen av urvalet, som behandlas närmare under nästa rubrik i den här uppsatsen.

Ingemar Carlsson, Anna Karin Hermodsson, Anki Steen och ytterligare två medarbetare vid Riksarkivets tredje sektion ledde intervjuerna och spelade in dem på kassetband (Carlsson 1986, Riksarkivet 1989). Kassetbanden har sedan bevarats som del av ett person- eller föreningsarkiv. På kassetbanden fanns det plats för cirka 90 minuters inspelat material. Antalet inspelade band per intervjuperson varierar, från ett band upp till trettiofyra (Ragnar Widmans arkiv 1999; Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1982b). Enligt Hermodsson (2026) saknade Riksarkivet i början på 1980-talet den utrustning som behövdes för att kopiera kassetbanden och sektionen fick istället hjälp av en kontakt till Ingemar Carlsson (Carlsson 2026; Hermodsson 2026).

I de flesta fall skedde intervjuerna hemma hos intervjupersonerna. Anna-Karin Hermodsson (2026) berättar att det var en rekommendation från Ingemar Carlsson att intervjuerna helst skulle genomföras i hemmet. När det framgår var intervjuerna skett så är det också oftast i hemmet eller på någon annan plats som intervjupersonen hade en anknytning till, Per Engdahl intervjuades till exempel på sitt partikansli i Malmö och Gösta Bohman i sitt tjänsterum på riksdagshuset (Per Engdahls och Nysvenska rörelsens arkiv 1996; Riksarkivet 1989, s. 18; Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1987b). Ett undantag är Sven Olov Lindholm som intervjuades i Riksarkivets lokaler på Marieberg i Stockholm (Sven Olov Lindholms samling 1981). Rekommendationen att intervjuer skulle ske i hemmiljö återfinns i Paul Thompsons (1980) oral history-klassiker *Det förgångnas röst* som Ingemar Carlsson själv refererar till i sin artikel från 1986. Anki Steen intervjuade Thorbjörn Fälldin i hans hem i Ramvik och Erik Myrgren i Hörby där han var aktiv som kyrkoherde (Riksarkivet 1989; Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1987a). Steen (2026) minns inte någon instruktion om att intervjuer skulle ske i hemmiljö och påpekar att det helt enkelt var lättast för intervjupersonerna att träffas i deras hem. Eftersom intervjuerna skedde i samband med insamling var det naturligt att träffas där personarkiven ofta var förvarade (Steen 2026).

På inspelningarna hörs i stort sett alltid intervjupersonen berätta längre historier utifrån förvalda teman och det varierar hur mycket följdfrågor som intervjuaren ställer. I de intervjuer som Anna-Karin Hermodsson genomförde skiljde det sig enligt henne åt mellan Agnes Hellner, som fick fler följdfrågor, och Joel Eriksson, som i större utsträckning pratade oavbrutet (Hermodsson 2026). Hermodsson berättar också att det var bestämt i förväg vilka ämnen som skulle behandlas men att det varierade hur mycket av ett "samtal" som intervjutillfället utvecklades till. Den genomlysning av intervjuerna som jag gjort bekräftar den bilden men generellt är det de intervjuades monologer som hörs på banden, med korta inspel från intervjuaren i form av en följdfråga eller en fråga som leder in den intervjuade på nästa ämne. Samma dynamik syns i de transkriptioner av intervjuerna med Per Engdahl som återfinns i hans arkiv (Per Engdahls och Nysvenska rörelsens arkiv 1996). Ingemar Carlsson (2026) menar att den kontakt som föregick intervjutillfällena var viktig och exemplifierar det med hur han försäkrade Sven Olov Lindholm om att denne skulle få full kontroll över slutprodukten:

Och då tog jag kontakt med Sven Olov Lindholm och sa det att: 'Sven Olov, du har här en unik chans att tala om för eftervärlden. Det är fullkomligt ointressant vad jag tycker /.../ utan det är vad du tycker som ska fram. Dessutom så är det på dina villkor /.../ Jag föreslår att du får en månad på dig att förbereda dig /.../ De frågor jag ställer till dig, ger jag dig här vad jag kommer

ta upp, och är det så att det är en fråga som du inte kan svara på eller som inte va så lyckad, så raderar vi den och du tar den med dig, funderar och kommer tillbaka, så gör vi en ny inspelning och jag spelar upp nu och visar dig att det är raderat, ingenting görs bakom din rygg, ingen har med det att göra, det är du och ingen annan som besitter yttranderätten här'. Och det gjorde det att Sven Olov kunde skriva dagböckerna och låta oss kopiera dem, till sin dotter, och dessutom så kunde han ha på band så han vet vad han har sagt och han gav inga intervjuer mer, han fick vara ifred.

Carlsson, 2026

Genom detta exempel bekräftar Carlsson alltså Hermodssons (2026) uppgift om att frågor och ämnen var bestämda i förväg. Carlsson (2026) understryker dessutom att det är intervjupersonens perspektiv på de behandlade ämnena som står i fokus och att tanken är att denne ska ha full kontroll över vad som spelas in. En liknande försäkran syns i ett brev från Ingemar Carlsson till Per Engdahl från 1981 (Riksarkivets ämbetsarkiv 1981b). Brevet rör utsikterna för att förvara arkiv från Engdahl och/eller Nysvenska rörelsen vid Riksarkivet och en förfrågan om att genomföra en intervju med Engdahl. Intervjun skulle enligt brevet ske på vissa premisser (Riksarkivets ämbetsarkiv 1981b). Premisserna speglar de förutsättningar som Carlsson (2026) ska ha beskrivit för Sven Olov Lindholm och den uppgift som både Carlsson (2026) och Hermodsson (2026) har gett om att intervjupersonen fick frågorna i förväg:

- 1/ den skall i så fall ta fasta på frågor av historiskt/samhällsvetenskapligt intresse och inte förväxlas med en sedvanlig intervju av massmedia
- 2/ den intervjuade är huvudperson och får därför utan avbrott eller klipp tala till punkt
- 3/ frågorna lämnas i förväg
- 4/ banden vid en inspelning förvaras alltid utan att utomstående har tillgång till dem och de tillhandahålls för seriös forskning på den intervjuades villkor

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1981b

Möjligheten att en gång för alla få berätta *sin* version av ett händelseförlopp framträder här som ett incitament för den tillfrågade att låta sig intervjuas, åtminstone i fallen med Sven Olov Lindholm och Per Engdahl. Anki Steen (2026) är inne på ett liknande spår när hon i intervju berättar om hur Ingemar Carlsson kunde hålla vissa av kassetbanden med intervjuer "hemliga", för att försäkra sig om att intervjupersonen var bekväm med att lämna ifrån sig materialet.

Att de intervjuade fick få frågor och gav långa svar och det Hermodsson (2026) och Steen (2026) berättar om sina förberedelser inför intervjuerna stämmer in på en del av de instruktioner för oral history som Paul Thompson (1980, s. 161–178) ger i *Det förgångnas röst*. Thompson (1980, s. 161–178) beskriver intervjutypen som en av flera möjliga men förkastar mer eller mindre uttryckligt dess motsats, det vill

säga en frågeformulärmodell med många frågor som ger korta svar. Enligt Thompson (1980, s. 161–178) varierar det hur mycket och vilken typ av förberedelser som krävs men han menar att frågorna behöver vara noggrant utformade för att intervjuaren ska lyckas nå resultatet “massor av tid och massor av band och få frågor” (Thompson 1980, s. 163, citat av den walesiske folkloristen George Ewert Evans). Det angreppssätt som Thompson (1980) förespråkar liknar vad Anna Karin Hermodsson (2026) berättar om hur hon blev instruerad av Ingemar Carlsson att inför intervjuerna läsa på i litteratur och uppslagsverk och skriva ner sina frågor i förväg. Anki Steen (2026) berättar för sin del att hon förberedde sig noga inför den intervju hon genomförde med Thorbjörn Fälldin och även inför intervjun med Gösta Bohman där hon agerade bisittare åt Ingemar Carlsson som ledde intervjun. Förberedelserna bestod huvudsakligen i att läsa på om turerna kring den så kallade kärnkraftsfrågan och dess påverkan på den borgerliga koalitionsregeringen i slutet på 1970-talet, som både Fälldin och Bohman skulle intervjuas om, och särskilt en avhandling (Larsson 1986) om ämnet som publicerades året innan intervjuerna genomfördes (Steen 2026).

Ett urval baserat på särskilda fokusområden

Inför enskilda nämnden 1981, i brev till Per Engdahl samma år och i sin artikel från 1986 argumenterar Ingemar Carlsson för att det funnits goda skäl att genomföra intervjuer med ledare från den svenska mellankrigstidens högerextrema⁴ partier (Carlsson 1986; Riksarkivets ämbetsarkiv 1981a, 1981b). I stycket från protokollet över enskilda nämndens sammanträde den 19 mars 1981, som togs upp under föregående rubrik, återges vad Carlsson berättade för nämnden om det påbörjade arbetet med att intervjua Sven Olov Lindholm och Per Engdahl:

Ingemar Carlsson lämnade en intressant och livfull redogörelse för nyförvärven till 3 sektionen och särskilt sektionens strävanden att spåra arkiv efter ytterlighetsrörelser på högerkanten. Arbetet har krönts med framgång [...] inte minst har sektionschefen själv lyckats få förgrundsgestalter inom 30- och 40-talens fascistiska/nazistiska organisationer att ställa upp för intervjuer, av stor betydelse då källmaterialet av traditionell typ ofta är magert. Man får söka sig till enskilda medlemmar i dessa rörelser för att i någon mån kompensera förlusten av partiarkiven. Intervjuerna kräver långa förberedelser. På sikt måste även problemet med utskrift av dem lösas.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1981a

I sin redogörelse ringar Carlsson alltså in ytterhögern som ett särskilt fokusområde för tredje sektionens insamlingsarbete och motiverar samtidigt intervjuerna med företrädare för rörelsen med att det i övrigt arkiverade materialet är otillräckligt som källa (underförstått: för partiernas historia). I brevet till Per Engdahl från 1981

⁴ Jag använder ordet *högerextrem* i betydelsen ’fascistisk och/eller nazistisk’.

lägger Carlsson till att en del arkiv från "fascistiska, nationalsocialistiska och/eller nationella" partier rentav förstörts och att det därför är "dubbelt angeläget" att få kontakt med de som varit aktiva i partierna (Riksarkivets ämbetsarkiv 1981b). Samma argument återkommer i artikeln från 1986; det arkiverade materialet är otillräckligt och rörelsens ledare kan användas som kompletterande källa:

Under pågående insamlingsarbete, både i sista stund eller för sent, framkom det med all tydlighet hur lite som var bevarat av pappersdokumentation efter 1920- till 1940-talens fascistiska och nationalsocialistiska småpartier i vårt land. Kvar finns däremot ett par minnesgoda ledare.

Carlsson, 1986, s. 42

I artikeln finns också motiveringar, om än mindre tydliga än i fallet med Lindholm och Engdahl, för varför Kajsa Barck-Lagergren, Ralph Herrmanns, Thorbjörn Fälldin och Gösta Bohman var aktuella för en intervju (Carlsson 1986). Kajsa Barck-Lagergrens intervju handlade om hennes minnen från en KFUK-resa till Kina år 1947 (Carlsson 1986; Kajsa Barck-Lagergrens samling 1981). Carlsson beskriver Kina efter andra världskriget som en plats "vars samhällssystem låg i dödsryckningar inför kommunisternas framryckning" (Carlsson 1986, s. 41), vilket får antas vara ett argument för varför Kajsa Barck-Lagergrens minnen var av särskilt intresse och enligt Carlsson utgjorde "ett komplement till hennes överlämnade släktarkiv" (Carlsson 1986, s. 41). Det kan också ha haft betydelse, som Carlsson påpekar, att Kajsa Barck-Lagergren själv föreslog en intervju (Carlsson 1986, s. 41). Om intervjun med Ralph Herrmanns skriver Carlsson att det finns en "litteraturvetenskapligt märklig del" som handlar om förhållandet mellan fakta och fiktion i Herrmanns (1984) roman *Tänk på de dagar* (Carlsson 1986, s. 43). När det gäller Thorbjörn Fälldin och Gösta Bohman, tidigare partiledare för Centerpartiet respektive Moderaterna, så beskrivs de av Carlsson som "förgrundsgestalter från de borgerliga regeringarna och svensk politik under några decennier överhuvudtaget" (Carlsson 1986, s. 45). Enligt Carlsson har Fälldin till skillnad från Bohman inte producerat särskilt mycket skrivet material och planerade inte att skriva några memoarer, vilket blir ett argument för att intervjua Fälldin (Carlsson 1986, s. 45). I Bohmans fall tjänar det rikliga materialet i hans personarkiv dock inte som ett argument för Carlsson (1986, s. 45) att avstå från att intervjua honom.

I ett nummer av *RA-nytt* framgår det att intervjuerna med Fälldin och Bohman varit en del av ett större insamlingsprojekt riktat mot personarkiv från politiker som ingått i de borgerliga regeringarna i slutet av 1970- och början av 1980-talet (Riksarkivet 1989, s. 17). Anki Steen skriver i en rapport över projektet att politiker

från Socialdemokraterna och Vänsterpartiet kommunisterna (VPK) redan bevakas av arbetarrörelsens arkiv (Riksarkivet 1989, s. 17), ett argument som även Carlsson (2026) lyfter i min intervju med honom. Som redan nämnts var det Anki Steen som intervjuade Thorbjörn Fälldin och då med fokus på en avhandling om koalitionsregeringen 1976–1978 (Larsson 1986; Steen 2026). På inspelningarna av intervjun med Gösta Bohman, ledd av Ingemar Carlsson, hörs hur även han får frågor om avhandlingen (Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1987). Bohman och Carlsson går systematiskt igenom utvalda delar av avhandlingen och Bohman lämnar upplysningar om samarbetet och meningsskiljaktigheterna mellan företrädarna för de olika regeringspartierna, bland annat kopplat till kärnkraftsfrågan (Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1987).

Även några av intervjuerna med olika missionärer omnämns i Carlssons artikel (1986), tillsammans med de utställningar som var startskottet för detta fokus och som även nämns av Anna Karin Hermodsson i intervjun 2026. Carlsson (1986, s. 43) beskriver Hermodssons intervjuer med missionärerna Joel Eriksson och P G Svensson som “angelägna”. När det gäller missionären Ragnar Widman beskriver Carlsson (1986) innehållet i intervjun mer utförligt:

I en serie under nära två år, omfattande c:a 30 ljudband, har inte bara ett ovanligt fascinerande levnads- och missionärsöde dokumenterats, utan unika upplysningar om svenska missionen i Kongo/Zaire säkrats tack vare Widmans bekantskap med föregångarna och allmänna forskar- och spårsinne.

Carlsson, 1986, s. 43

Att Carlsson (1986, s. 43) beskriver innehållet i intervjuerna med Widman som “säkrat” och “unikt” blir här ett tydligt motiv till inspelningarna. Som Carlsson (1986, s. 43) nämner var Ragnar Widman även verksam vid Folkrörelsernas Arkivförbund och delaktig i den utställning om svensk mission som Riksarkivet gav 1982, vilket förmodligen bidragit till att han kunnat göra sig tillgänglig för att intervjuas på hela 33 stycken kassettband (Ragnar Widmans arkiv 1999).

Oavsett hur det motiverats är det några kategorier som återkommer i urvalet av intervjupersoner: missionärer, borgerliga politiker (med familj) och högerextrema ledare. När det gäller antalet personer är missionärer klart vanligast. Till den kategorin kan räknas Signe och Karin Holmer; Joel, Annie och Paul Eriksson; Gustaf Lindbom; Anders W Marthinson; PG och Ingeborg Svensson och Ragnar Widman (se *Tabell 2*, s. 34 i den här uppsatsen). Borgerliga politiker med familj och högerextrema ledare sticker ut från mängden av icke-missionärer som intervjuats enbart för att det finns mer än en person i vardera kategori, det vill säga

Thorbjörn Fälldin, Gösta Bohman, Erik Trädgårdh och Agnes Hellner respektive Sven Olov Lindholm och Per Engdahl (se *Tabell 2*, s. 34 i den här uppsatsen).

Kategorin högerextrema ledare kan sägas vara en del av ett bredare fokus på rörelser utanför den politiska huvudfåran, ett fokus som fanns även i andra delar av Riksarkivets arbete med enskilda arkiv. I ett protokoll från enskilda nämndens sammanträde den 27 oktober 1972 återges en diskussion om vikten av att dokumentera just sådana rörelser (Riksarkivets ämbetsarkiv 1972b). Frågan lyftes av historikern Carl Göran Andrae och enligt protokollet var övriga deltagare, däribland Ingemar Carlsson, eniga i Andraes uppfattning att det i inventeringsarbetet var angeläget att beakta “efemära, normalt svårdokumenterade samhällsrörelser och organisationer såsom den ur flera synpunkter intressanta Vietnamrörelsen” (Riksarkivets ämbetsarkiv 1972b). Det generella fokuset på svårfångade rörelser återfinns alltså hos enskilda nämnden även årtiondet innan tredje sektionen påbörjade sin inspelningsverksamhet, här exemplifierat av en rörelse som inte tillhörde den högerextrema sfären. Andrae återkom till behovet av att dokumentera Vietnamrörelsen i ytterligare tre protokoll från 1970-talet (Riksarkivets ämbetsarkiv 1974a, 1974b, 1975). I dessa protokoll nämns även att det finns ett liknande behov vad gäller “vissa moderna kristna strömningar, t ex Jesus-rörelsen” (Riksarkivets ämbetsarkiv 1974b) och det ges flera exempel på socialistiska organisationer av intresse: Kommunistiska förbundet marxist-leninisterna (revolutionärerna), Kampförbundet (förmodligen syftande på Marxist-leninistiska kampförbundet, innan 1970 känt som Vänsterns Ungdomsförbund) och Sveriges Kommunistiska Parti (tidigare KFML) (Riksarkivets ämbetsarkiv 1974a). I det sista av de tre protokollen lämnades även längre rapporter om arkivsituationen i Stockholms FNL-grupp och Sveriges Kommunistiska Parti (Riksarkivets ämbetsarkiv 1975). I intervjun 2026 bekräftar Ingemar Carlsson att enskilda nämndens uttalade fokus på så kallade efemära rörelser var bakgrund till intervjuerna med Engdahl och Lindholm: “man efterlyste /.../ att vi skulle försöka på tag på de här små rörelserna” (Carlsson 2026). Samma sak beskrivs i tredje sektionens verksamhetsberättelse för 1987–1989 och i långsiktsutredningen från 1981 (Riksarkivet 1996, s. 30; Riksarkivets ämbetsarkiv 1981c, s. 44).

Ingemar Carlssons motiveringar av vissa av de intervjuer som genomförts har alltså en förankring i Riksarkivets övriga arbete. Argumentationen kring varför de högerextrema ledarna Sven Olov Lindholm och Per Engdahl har varit värda särskild uppmärksamhet går igen i enskilda nämndens diskussioner om vänsterorienterade politiska rörelser. Enskilda nämnden tar också upp “moderna kristna strömningar”

(Riksarkivets Ämbetsarkiv 1974b) och även om deras exempel i form av Jesus-rörelsen är en senare företeelse än den svenska missionen i Afrika och Asien så vittnar det ändå om att religiösa rörelser, åtminstone kristna sådana, fanns på Riksarkivets radar. I tredje sektionens verksamhetsberättelse för 1987–1989 nämns accessioner från Svenska Missionsförbundet, Bibeltrogna vänner, Frälsningsarmén, KFUK/KFUM, Katolska Biskopsämbetet, ett par baltiska kyrkor och även Judiska församlingen i Stockholm (Riksarkivet 1996, s. 31–32).

Det som förenar fokuset på kristna rörelser med det på rörelser inom den politiska ytterligheten är nämndens och Carlssons beskrivningar av hur deras arkiv riskerar att gå förlorade för eftervärlden. I artikeln från 1986 argumenterar Carlsson inte uttryckligen för detta i relation till intervjuerna med missionärerna, men uppfattningen kommer på tal i ett inspelat samtal mellan honom och arkitekten Samuel Fränne angående den senares arbete med att samla in berättelser från missionärer i Östturkestan (Östturkestansamlingen 1982). I en redogörelse över nyinkommet material i *RA-nytt* nummer 5 från 1980 beskrivs materialet från Svenska Missionsförbundet som “viktigt och ibland t o m unikt källmaterial för internationell missions- och kulturhistoria, etnologi och språkforskning” (Riksarkivet 1980c, s. 2). Angående de socialistiska organisationerna rapporterade Carl Göran Andrae att deras “arkivmaterial sannolikt löpte stora risker att gå till spillo samtidigt som det var förknippat med avsevärda svårigheter att inom de bestående arkivinstitutionernas ram rädda det för framtiden” (Riksarkivets ämbetsarkiv 1974a).

Besläktat med den här argumentationen är Carlssons beskrivning av intervjupersonernas ålder som ett generellt motiv för inspelningsverksamheten. I artikeln från 1986 skriver han att bristfälligt bevarade enskilda arkiv när de kan bör kompletteras med intervjuer av “ännu levande” personer “innan timglasets runnit ut” (Carlsson 1986, s. 42) och nämner att Kajsa Barck-Lagergren var 80 år gammal när hon intervjuades (Carlsson 1986, s. 41). Även Hermodsson (2026) påpekar åldern på så väl de missionärer hon intervjuade som på Agnes Hellner.

Ingemar Carlssons kontaktnät verkar också ha haft en viss påverkan på vilka personer som blev intervjuade. På en fråga om huruvida de planerade intervjuerna med Gösta Bohman och Thorbjörn Fälldin, som han nämner i artikeln i *Arkiv, Samhälle och Forskning* (Carlsson 1986), till slut blev av svarar Carlsson (2026) med att berätta om sitt medlemskap i den borgerliga diskussionsgruppen “Klubben Brunkeberg”. Både Bohman och Fälldin var vid olika tillfällen inbjudna att tala på

klubben (Carlsson 2026). På ljudupptagningen från intervjun med moderatpolitikern Erik Trägårdh hörs Ingemar Carlsson introducera Trägårdh som en kamrat i "Klubben Brunkeberg" (Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1991).

I intervjun 2026 lägger Carlsson även till att det var människor som "hade uträttat någonting" vars personarkiv var intressanta att samla in till Riksarkivet. På frågan om varför vissa av dessa valdes ut för en intervju svarar han att "det var väl de man fick tag på" (Carlsson 2026). Utöver intervjupersonens ålder har det eventuella vidare motivet för att genomföra en intervju inte varit skilt från motivet till att överhuvudtaget samla in det enskilda arkivet i fråga. Undantaget är intervjuerna med Engdahl och Lindholm som uttryckligt motiverats utifrån avsaknaden av arkivmaterial hos de rörelser de representerade (Carlsson 1986; Riksarkivets ämbetsarkiv 1981a, 1981b).

Generellt tycks urvalet av intervjupersoner alltså spegla de fokusområden som var aktuella för den delen av verksamheten som Ingemar Carlsson ledde. Fokusområdet för Carlssons arbete på tredje sektionen, som beskrivs närmare under den första rubriken i det här kapitlet, präglades enligt honom själv och Hermodsson dels av avgränsningen mellan Riksarkivet och landsarkiven och dels av att folkrörelse-, förenings- och företagsarkiven var Lars-Olof Welanders och folkrörelseenhetens ansvarsområden (Carlsson 2026; Hermodsson 2026). Det tycks ha fått till följd att personarkiv, oftast med någon koppling till organisationer på riksnivå (till exempel Svenska Missionsförbundet, Kristliga Föreningen av Unga Kvinnor [KFUK] eller Lindholms Nationalsocialistiska arbetarepartiet) som inte täckts upp av folkrörelsearkiven, har blivit fokuset för Carlsson och de medarbetare vid tredje sektionen vars arbete han ledde. Ibland har det ansetts angeläget att komplettera dessa arkiv med en inspelad intervju, till exempel på grund av att arkiven varit särskilt bristfälliga och/eller på grund av personens ålder, och då har så skett.

Inspiration från etnologi och historiska studier

När det gäller frågan om vad som inspirerat Riksarkivets inspelningsverksamhet pekar tredje sektionens medarbetare framför allt mot etnologi och historiska studier. Som redan nämnts i inledningen till den här uppsatsen hämtade Ingemar Carlsson en del av sin inspiration till inspelningsverksamheten från Carl-Uno Hanno, som vid tiden var verksam vid Folkrörelsearkivet i Norrbotten (Carlsson 1986, s. 40). Carlsson nämner även Britta Jonell-Ericsson, då chef vid Stockholms företagsminnen, och historieprofessorn Alf Åberg som var verksam vid

Krigsarkivet (Carlsson 1986, s. 40). Britta Jonell-Ericsson (1975) hade använt sig av inspelningar i sin avhandling i ekonomisk historia, Carl-Uno Hanno hade en bakgrund med studier i etnologi, arkeologi och finska språket (Wede 2016). I sin artikel liknar Ingemar Carlsson (1986, s. 41) en del av intervjuarbetet med just “etnologernas arbetssätt”. I intervjun 2026 understryker Carlsson på nytt Carl-Uno Hannos betydelse och “brillianta insatser” men lägger till en del om sina egna studier i historia (Carlsson 2026). Carlsson berättar att han varit särskilt intresserad av hur anekdoter använts i historieforskning, bland annat Henrik Julius Voltemats anekdotsamling från 1700-talet som finns omnämnd i en av Carlssons egna böcker (Carlsson 1981). Intresset för den här typen av muntlig historia har enligt Carlsson (2026) varit till stor nytta för honom i den senare inspelningsverksamheten, tillsammans med hans forskning i litteraturvetenskap och utbildning som underrättelseofficer.

I samband med att han redogör för bakgrunden till sitt intresse för oral history lyfter Ingemar Carlsson (2026) även upp att han skrivit en bok om dokumentförfalskning (Carlsson 1999), vilket för tankarna till Paul Thompsons (1980, s. 96–137) jämförelse mellan skriftliga och muntliga historiska källor. Carlsson (1999, 2026) menar att han i boken *På lögnens väg* har kunnat visa hur “protokollet ljugar”. Att Carlsson lyfter detta ihop med annat som han menar har haft betydelse för tredje sektionens inspelningsverksamhet möjliggör tolkningen att det han vill belysa är hur ifrågasättandet av skriftliga källor i hans fall banat vägen för accepterandet av muntliga källor. Ett sådant resonemang skulle i så fall likna Thompsons (1980, s. 96–137) redogörelse för bristande källkritik av skriftliga källor i viss historieforskning, som Thompson använder för att visa hur dåtida historikers nedvärdering av muntliga källor är baserad på fördomar.

Inspelningsverksamhetens paralleller med etnologisk forskning är något som även Anna-Karin Hermodsson (2026) lyfter. Hermodsson (2026) menar att tredje sektionen i sina intervjuer närmade sig etnologins arbetssätt och påpekar att så länge det har varit möjligt att spela in ljud har det varit en arbetsmetod hos etnologerna. Däremot har det enligt Hermodsson (2026) inte varit lika uppenbart för arkivsektorn att “man jobbar framåt”. Hon utvecklar:

Du tar hand om det som redan är gjort. Någon annan har gjort en inspelning eller det finns en SJ-film eller det finns rörliga bilder [...] De gränserna var väl kanske lite tydligare då i början på 80-talet, än vad de är nu.

Hermodsson, 2026

Hermodsson ger här en bild av en arkivverksamhet vars fokus var att bevara arkivbildares material, av varierande materialtyp. I kontrast till den här beskrivningen och i jämförelse med etnologins inspelningsverksamhet förstår vi att “jobba framåt” här har en betydelse som liknar Ingemar Carlssons (1986, s. 47–48) idé om “aktivt källskapande”. Genom att belysa skillnaden mellan Riksarkivets tredje sektionens inspelningsverksamhet och sin bild av för tiden typisk arkivverksamhet möjliggör Hermodsson en tydlig jämförelse med Cooks (2013) arkivparadigm. Hermodssons (2026) beskrivning av den typiska arkivverksamhetens bevarande passar väl in på Cooks (2013, s. 106–107) beskrivning av bevisparadigmets arkivarier som vårdare av överlämnade dokument. Att “jobba framåt” och skapa material på det sätt som tredje sektionen gjorde genom sina intervjuer svarar istället mot minnesparadigmets syfte för arkivverksamhet: att välja ut material som förutspåddes vara av intresse för framtidens historiker (Cook 2013, s. 107–109). För att tala med Edquist (2019, se även s. 14 i denna uppsats) tar tredje sektionen dessutom sig an detta syfte på ett “radikalt” sätt, genom att inte bara välja ut utan rentav skapa material åt historieforskningen.

Paul Thompson (1980, s. 33–72) har beskrivit just etnologin som betydelsefull för utvecklingen av oral history, särskilt i Skandinavien. Thompson (1980, s. 65) drar en linje från skandinavisk folklivsforskning under 1800-talet, via 1830-talets finska arkiv för “direkt fältarbete”, landsmålsföreningar i Uppsala på 1870-talet och utarbetandet av frågeformulär på 1890-talet, till att inspelningar regelbundet används i etnologiskt fältarbetet från och med 1930-talet. Thompson (1980, s. 65) lägger också vikt vid att det etnologiskt präglade insamlingsarbetet i Skandinavien relativt tidigt utvidgades till att inkludera stadsbefolkning och industriarbetare. Denna breddning, och etnologins fokus på grupper (till exempel Uppsala universitet 2023) kan sägas utgöra en skillnad mot fokuset för Riksarkivets tredje sektionens inspelningsverksamhet, som snarare var riktat mot individer och enligt Ingemar Carlsson (2026) individer som “hade uträttat någonting”.

Carlssons oral history-praktik

Kopplingen mellan inspelningsverksamheten, oral history och Paul Thompson görs av Ingemar Carlsson (1986, s. 48) själv och syftet med analysen under denna rubrik är att utröna vilka likheter och skillnader som finns mellan å ena sidan Carlssons och andra sidan Thompsons (1980) såväl som andras oral history-praktik, framför allt Alessandro Portellis (2009).

Analysen har hittills visat på ett par likheter mellan den oral history-praktik som Paul Thompson (1980) skriver om i *Det förgångnas röst* och Riksarkivets tredje sektionens inspelningsverksamhet. Användningen av muntliga källor är en given gemensam nämnare och till den kan läggas vissa likheter i intervjuteknik och utformning. Informanterna har berättat om förberedda intervjupersoner som, oftast i sitt hem, ger långa svar på relativt få och i förväg utarbetade frågor (Carlsson 2026; Hermodsson 2026; Steen 2026). Det stämmer väl in på instruktionerna i Thompsons (1980, s. 161–178) bok. Det kan tyckas självklart att en bra strategi för intervjuer är att låta personen prata till punkt i en trygg miljö utan överraskningar, men det understryker ändå en forskningsinriktad snarare än till exempel journalistisk praktik. Tillvägagångssättet får sägas vara väntat men inte givet, med tanke på oförutsägbarheten som kommer med att inspelningsverksamheten var en ny företeelse för Riksarkivet.

Som redan berörts applicerar både Carlsson (2026) och Thompson (1980) den klassiska källkritiken på sina “nya” muntliga källor, vilket utgör en viss skillnad mot den metod Alessandro Portelli (2009) förespråkar. Carlsson (1986) snuddar förvisso vid intervjutillfallets unika egenskaper men är desto tydligare vad gäller likheterna med andra källor:

Vi skall inte här diskutera denna källtyps vetenskapliga och andra metodproblem, ungefär desamma som vi väl känner från annan memoar- och dagbokskritik. Kanske är det en missuppfattning hos en del att "oral history" skulle ge andra och unika möjligheter att tränga in i en persons inre motiv än de skrivna dokumenten medger, att verkligen fånga "det som sker i det som synes ske". Visst får man genom den levande intervjuformen inte sällan kompletterande upplysningar av värde och intresse, men mestadels är man ändå helt utlämnad till vad vederbörande *vill* meddela eftervärlden.

Carlsson, 1986, s. 44

Carlsson (1986) gör alltså en uttrycklig liknelse mellan inspelningar, memoarer och dagböcker. Genom att kalla intervjuformen för “levande” antyder Carlsson (1986, s. 44) att de “kompletterande upplysningar” han nämner är något som nås i mötet mellan intervjuaren och intervjupersonen men avfärdar ändå att intervjutillfallet genom dess form skulle erbjuda kunskap som inte, åtminstone teoretiskt, skulle kunna nås även med hjälp av skriftliga källor. Det som enligt Carlsson (1986, s. 44) är en missuppfattning om oral history kan inte direkt likställas med Portellis (2009) värdering av intervjusituationen men vittnar ändå om en skillnad i synsätt mellan de båda historikerna. Portelli (2009) berör inte frågan om inre motiv men påpekar något annat som är unikt för den här typen av muntliga källor:

/.../ the documents of oral history are always the result of a relationship, of a shared project in which both the interviewer and the interviewee are involved together, if not necessarily in harmony. Written documents are fixed; they exist whether we are aware of them or not, and do not change once we have found them. Oral testimony is only a potential resource until the researcher calls it into existence.

Portelli, 2009, s. 39

Likt både Carlsson (1986) och Thompson (1980) introducerar Portelli (2009, s. 39) här intervjuaren (forskaren) som en skapare av källor. För Portelli (2009) är den skapade källan inte bara påverkad av den intervjuades subjektivitet utan även av intervjuarens, vilket är centralt för oral history som fenomen: "Oral history changes the writing of history /.../ the most important change is that the narrator is now pulled into the narrative and becomes a party of the story" (Portelli 2009, s. 41). Det är inte säkert att Carlsson skulle säga emot Portelli på den här punkten, men skillnaden i emfas utgör åtminstone en betydande nyansskillnad.

Om det finns en betydande nyansskillnad mellan Ingemar Carlssons och Paul Thompsons (1980) oral history så består den i sin tur i vilka som kommer till tals i de skapade källorna. Paul Thompson (1980) har sin hemvist i det socialhistoriska fältet och ser i oral history en möjlighet att vidga det historievetenskapliga fokuset på maktens män till att också inkludera till exempel kvinnor och arbetare. Denna *historia underifrån* var överlag ett centralt perspektiv i den framväxande oral history-praktiken vid tiden (Lance 1980; Thompson 1980). Anna Karin Hermodsson (2026) menar att detta perspektiv till viss del återfinns i intervjun med Agnes Hellner, där vardagslivet för en hustru till en politiker skildras. En möjlig invändning mot påståendet är att intresset för Agnes Hellners vid tidpunkten avlidne man, tillsammans med intervjuerna av Thorbjörn Fälldin, Gösta Bohman och Erik Trägårdh, snarare vittnar om ett från bevisparadigmet (Cook 2013, s. 106–107) bibehållet fokus på män involverade i statsapparaten. Oavsett med vilket uppsåt Agnes Hellner intervjuades har Hermodsson (2026) dock rätt i att en konsekvens av att spela in intervjun med Hellner, jämfört med att enbart höra sig för om ytterligare handlingar att tillföra till familjearkivet, blev en insats för bevarandet av historien om den här kvinnans liv.

Varken de identifierade kategorierna av intervjupersoner (missionärer, borgerliga politiker och högerextrema ledare), de skönjbara motiven till att intervjua dem eller bandens innehåll vittnar om ett intresse särskilt riktat mot de bredare folklagren. Därmed inte sagt att det enbart skulle vara "elitens" historia som hörs på tredje sektionens inspelningar. Om det är sant att "vinnaren skriver historien" så får det anses vara en breddning att låta spela in Per Engdahl och Sven Olov Lindholm, särskilt då fokuset för dessa intervjuer är deras medverkan i nazist- och

fascistpartier under 1920- till 1940-talet (Carlsson 1986, s. 42). När livet på missionsstationer i Inre Mongoliet under tidigt 1900-tal skildras på banden så behandlas både vardag och mer exceptionella händelser (Missionär Joel Erikssons arkiv 1982–1983; Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1982b; Svenska Mongol- och Japanmissionens arkiv 1983). Återkommande teman är resorna mellan Sverige och Asien, barnens skolgång, införskaffande av motorfordon, mötet med lamaismen, banditräder, den politiska utvecklingen i området och den egna tron (ibid.). Givetvis är skillnaderna mot ett “vanligt liv” hemma i Sverige överlag ett centralt tema och ett tydligt motiv för att intervjua missionärerna. Jämfört med den bild som ges i till exempel berättelser om Sven Hedins äventyrsresor (se till exempel “Krigsreportern” i Odelberg 2024, om Frans August Larson) är det kanske en mer typisk missionär som träder fram på tredje sektionens inspelningar, förmodligen tack vare att så många missionärer fått möjlighet att lägga ut texten på så pass många band.

Intresset för det individuella och särskilda livsödet tas, åtminstone i efterhand, själv upp av Carlsson (2026) som ett urvalskriterium. I ett redan berört citat påpekar han att det var personer som “hade uträttat någonting” som var av intresse (Carlsson 2026). En förklaring till detta är enligt Carlsson (2026) att det helt enkelt inte går att intervjua hur många människor som helst:

Man kan ju inte intervjua alla människor. Därför att, man har inte kapacitet. Jag menar det är klart att man kan intervjua fru Svensson i huset bredvid men vi kan inte intervjua fem miljoner svenskar. Utan man måste göra ett val där.

Carlsson, 2026

Carlsson (2026) lyfter dock även att det gjordes satsningar vid tredje sektionen på att samla in vad han kallar för “typarkiv”. Vid något tillfälle har kassaböcker från första halvan av 1900-talet samlats in i syfte att kunna visa hur livet för en “vanlig familj” kunde se ut (Carlsson 2026). Anki Steen (2026) berättar också att det i ett liknande syfte regelbundet kom en man till Riksarkivet för att lämna över sina kvitton.

Riksarkivets tredje sektion tycks ha anammat inspelade intervjuer som metod utan att för den sakens skull anamma perspektiven från den etnologiska eller socialhistoriska kontext som metoden kan sägas ha hämtats från, vilket för tankarna till de tidiga amerikanska oral history-projekt vid arkiv som David Lance (1980) skrivit om. Lance (1980) liknar det material som samlades in av till exempel Allan Nevis på 1940-talet vid självbiografier och menar att även om det var personer som inte skrev självbiografier som valdes ut för intervjuer så tillhörde de en kategori och

ett samhällsskikt som ofta gjorde just det. Carlsson (1986, s. 45, se även s. 39 i den här uppsatsen) använder precis samma argument för att förklara varför Thorbjörn Fälldin är särskilt aktuell för en inspelad intervju och har som vi sett poängterat att materialet åtminstone bör utsättas för samma typ av källkritik som memoarer och dagböcker (Carlsson 1986, s. 44). Innehållet på banden är också ofta kronologiska redogörelser för anmärkningsvärda händelser i intervjupersonens liv. Det syns tydligt i transkriberingarna av kassetterna med Per Engdahl och Sven Olov Lindholm och hörs bland annat på banden med Agnes Hellner och Joel Eriksson (Agnes och Johannes Hellners familjearkiv 1981; Missionär Joel Eriksson arkiv 1982–1983; Per Engdahls och Nysvenska rörelsens arkiv 1996; Sven Olov Lindholms samling 1980–1981a). När det kommer till den sistnämnde så påpekar Anna Karin Hermodsson (2026) just att mycket av det som togs upp under intervjun är sådant som också förekommer i Joel Erikssons memoarer men att inspelningarna tillför något i hur de synliggör till exempel om personen talar “fritt och självsäkert”, vill styra intervjuaren åt ett visst håll eller poängterar något som särskilt viktigt.

Jämförelsen med praktik från 1940-talet ska inte förstås som att Riksarkivets inspelningsverksamhet och Ingemar Carlssons oral history nödvändigtvis byggde på en förlegad idé. Det är givetvis möjligt att den självständiga Ingemar Carlssons experimenterande med inspelningar introducerade en ny metod till en gammal historiesyn. Den muntliga historieforskningen har också i flera fall behållit underifrånperspektivet i mer nutida studier (till exempel Linderöth 2020; Nilsson Mohammadi 2018) men det fokus som tredje sektionens intervjuer hade kan ses återkomma i forskning från 2000-talet (Waldemarson 2015). Historikern Ylva Waldemarson resonerar utförligt kring detta i ett kapitel med rubriken “Openness and Elite Oral History: The Case of Sweden” från 2015. Waldemarson (2015) poängterar att en oral history-praktik som riktar diktafonen mot politiker har en möjlighet att avslöja information som kan ge oss en djupare förståelse för politiska händelser eller hur den sociala kulturen politiker emellan påverkar maktutövande.

Tredje sektionens inspelningar under 1980-talet tangerar det ändamål Waldemarson (2015) beskriver, dels vad gäller urvalet av intervjupersoner men också i de ämnen som behandlas på några av kassetbanden. I intervjun utförd av Anna Karin Hermodsson 1981 berättar Agnes Hellner om hennes och makens sociala liv omkring den tid då Johannes Hellner var utrikesminister (1917–1920)(Agnes och Johannes Hellners familjearkiv 1981). Agnes Hellners utsagor om parets vänskap med medlemmar ur kungafamiljen varvat med anekdoter från middagsbjudningar ger en inblick i relationen mellan olika makthavare som för det fall den inte bidrar

med ny information åtminstone kan tjäna som utsmyckning åt vad som redan är känt (Agnes och Johannes Hellners familjearkiv, 1981.). Ingemar Carlssons intervju med Gösta Bohman 1987 är uttryckligen ämnad att ge en fördjupad förståelse för den bild av trepartiregeringen som ges i Sven-Erik Larssons (1986) avhandling och behandlar även Bohmans kontakt med flera andra politiker (Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1987b).

Sammanfattningsvis finns det i den oral history-praktik som utvecklades vid Riksarkivets tredje sektion en likhet med Paul Thompsons (1980) beskrivning av metoden och syn på muntliga källor men en tydlig skillnad i valet av vem som får komma till tals på inspelningarna. Carlssons (1986) utsagor om att det är intervjupersonens syn på historien som framträder på kassettbanden kan kontrasteras mot Alessandro Portellis (2009) framskrivning av intervjuarens betydelse för narrativet. I urval och teman från framför allt intervjuerna med borgerliga politiker finns en likhet med både tidiga oral history-projekt vid arkiv och ett senare förespråkande av vikten att rikta strålkastarljuset mot den styrande eliten.

En minnesinsats med bevistraditioner och identitetsinslag?

Analysen utifrån Terry Cooks (2013) arkivparadigm, av vad källorna berättar om tredje sektionens inspelningsverksamhet, placerar den tydligt i det minnesfokuserade paradigmet men visar också på aspekter som kan sägas höra till bevis- och identitetsparadigmet. Det tål att här påminna sig om att paradigmen är analysverktyg och inte skarpt definierade historiska perioder. Aspekter av de tidiga paradigmen har alltid följt med in i de senare och att placera en aspekt i till exempel bevisparadigmet, som Cook använder för att beskriva trender i arkivvärlden från franska revolutionen till mitten på 1900-talet, är inte ett påstående om att samma aspekt på något sätt skulle vara passé (Cook 2013, s. 106–109).

Att en statlig arkivinstitution överhuvudtaget intresserar sig för enskilda arkiv är ett avsteg från det bevisparadigm som enligt Cook (2013, s. 107) rådde i västvärlden fram till efterkrigstiden, även om det i en svensk kontext tycks ha förekommit relativt tidigt. I bevisparadigmet låg fokus på den objektiva förvaltningen av statens handlingar. De som sysslade med bevarande av privata handlingar hade oftast ingen påverkan på den arkivpraktik som växte fram och cementerades vid de statliga arkiven. De som var verksamma vid statens arkiv tenderade heller inte att erkänna det privata bevarandet av handlingar som arkivverksamhet överhuvudtaget (Cook 2013, s. 107). Riksarkivets intresse för enskilda arkiv verkar dock, om än

bara stundtals, ha väckts långt före andra världskrigets slut (Norberg 2007, s. 332, se även s. 12–13 i den här uppsatsen) och det är möjligt att Sverige i det här avseendet varit en anomali i bevisparadigmet, precis som Cook själv påpekat att Kanada var (Cook 2013, s. 107).

Tredje sektionens inspelningsverksamhet präglas av att arbetet rör enskilda arkiv. Som Hermodsson (2026) påpekar fanns det inga tvingande regler för hur de enskilda arkiven skulle förtecknas (det finns det inte idag heller). I intervjun 2026 berättar hon att Carlsson föreslog vissa förteckningar som Hermodsson kunde använda som förebilder och att hon inte behövde använda sig av det allmänna arkivschema som hon fått kunskap om genom sin arkivvetenskapliga utbildning.

Den, eventuellt historievetenskapligt influerade, arkivvärderingen som urvalet av intervjupersoner utgör passar väl in i minnesparadigmet, som Cook placerar mellan 1930- och 1970-talet, men vissa aspekter skiljer sig. Enligt Cook är det under detta paradigm som arkivarierollen utvecklas till att främst tjäna historievetenskapen och genom arkivvärdering börjar välja ut vilka delar av den växande mängden handlingar som ska bevaras, baserat på vad framtida historiker kan tänkas finna intressant (Cook 2013, s. 107–109). Likt frågan om förteckning är även detta en aspekt som för enskilda arkiv till viss del gäller även i bevisparadigmet, där personer som inte betraktats som arkivarier valt ut enskilda arkiv för bevarande. Att det sker urval i enskilda arkiv-sfären kan alltså sägas vara en kontinuitet mellan bevis- och minnesparadigmet. Det som är “nytt” för minnesparadigmet är att urvalet betraktas som arkivvärdering och sköts av erkända arkivarier (Cook 2013, s. 108). Här finns en tydlig likhet med Riksarkivets tredje sektionens inspelningsverksamhet: Arbetet leds av arkivarie Ingemar Carlsson, docent i historia, som utför intervjuer tillsammans med ytterligare arkivarier och arkivassistenter varav åtminstone två hade arkivvetenskaplig utbildning (Hermodsson 2026, Steen 2026). Enligt Cook var det under minnesparadigmet dock oftast arkivarier anställda vid bibliotek, museer eller särskilda dokumentationscenter på riksnivå som arbetade med enskilda arkiv (Cook 2013, s. 108). De enskilda arkiven hölls fortfarande utanför den offentliga sektorns arkivinstitutioner, vilket alltså utgör en skillnad mot tredje sektionens insamlingsarbete (återigen är även Kanada ett undantag, Cook 2013, s. 108). Cook nämner inte huruvida enskilda arkiv i högre, bibehållen eller lägre utsträckning behandlas inom offentlig arkivverksamhet i de paradigm som följer på minnesparadigmet (Cook 2013).

Urvalet av intervjupersoner i tredje sektionens inspelningsverksamhet, som under föregående rubrik beskrivits utifrån sin avvikelse från vad som intresserat den socialhistoriskt influerade oral history-praktiken, utgör en skillnad även mot Cooks (2013, s. 107–109) beskrivning av minnesparadigmet. Cook (2013, s. 108) menar att den breddning av vilka som fick ta plats i arkiverade handlingar, och i historievetenskapen överlag, är en aspekt av minnesparadigmet. Tredje sektionens urval av intervjupersoner påminner snarare om bevisparadigmet (Cook 2013, s. 106–107), åtminstone vad gäller inspelningarna med politiker (Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv 1987b, 1991). Dessa inspelningar skulle kunna ses som en fördjupning av bevisparadigmets intresse för den statliga förvaltningen (se Cook 2013, s. 106–107). Tredje sektionens inspelningsverksamhet får dock sägas ha en utvidgad räckvidd jämfört med det för bevisparadigmet typiska arkivet helt och hållet ämnat åt bevarande av handlingar genererade vid offentliga institutioner (Cook 2013, s. 106–107).

En splittring mellan arkivarier i bevisorienterade och minnesorienterade var enligt Cook (2013, s. 109–113) en aspekt av det identitetsparadigm som rådde från 1970-talet till åtminstone 2010-talet. En sådan uppdelning är svår att få syn på i den här studien som enbart är inriktad på en specifik verksamhet med få aktörer. Om uppdelningen som syns mellan *bevis* och *minne* är en splittring så är det en splittring inom Riksarkivet eller inom tredje sektionens egen verksamhet. Vissa tecken på identitetsparadigmets konflikt mellan *bevis* och *minne* i förhållande till arkivarierollen syns dock i det studerade materialet. Om Ingemar Carlssons urval av intervjupersoner kan sägas tillhöra bevisparadigmet och speglar det övergripande fokuset för det insamlingsarbete han ledde så skulle det eventuellt kunna kontrasteras mot folkrörelseenhetsens fokus som, även om det bara ytligt behandlats i den här studien, i högre utsträckning verkar passa in på den breddning som Cook (2013, s. 107–109) tillskriver minnesparadigmet. När Carlsson (1986, s. 47–48) listar arkivariens tre roller, inklusive den “aktiva källskaparens roll”, kallar han gallringsarbete för “källförstörande”, vilket möjligen kan tolkas som en känga åt minnesparadigmets ökade fokus på arkivvärdering, så som Cook (2013, s. 107–109) har beskrivit det.

Ingemar Carlssons (1986, s. 47–48) citat om arkivariens olika roller vittnar också om ett engagemang i frågan om arkivariers identitet. Denna identitetsfråga var enligt Cook (2023, s. 109–113) en del av vad som debatterades under identitetsparadigmet och sammanfaller i tid med grundandet av arkivvetenskapliga utbildningar som förbereder arkivarien för yrkeslivet. Denna utveckling gör sig

påmind i studien av tredje sektionens verksamhet genom det faktum att Anna Karin Hermodsson (2026) och Anki Steen (2026) hade kommit till Riksarkivet just via arkivvetenskapliga studier.

Slutligen är det möjligt att till de aspekter från bevis-, minnes- och identitetsparadigmet som syns i tredje sektionens verksamhet även tillföra en aspekt från Cooks (2013, s. 113–116) community-paradigm. För att göra det behöver vi dock zooma ut från tredje sektionens inspelningar till Riksarkivets arbete med enskilda arkiv i stort. Det community-paradigm som Cook (2013, s. 113–116) definierat kunde enligt honom precis börja skönjas i början på 2010-talet när han skrev sin artikel om arkivparadigmen. Tidens digitala utveckling och tillgången till internet är central för paradigmet (Cook 2013, s. 113). Ändå syns en likhet i community-paradigmets idé om en arkivsfär byggd på samarbete mellan “communities”, arkivarieprofessionen och offentliga institutioner (Cook 2013, s. 113–116). Riksarkivets enskilda nämnd, en föregångare till det som idag kallas Samarbetsrådet för enskilda arkiv, hade adjungerade representanter för folkrörelsearkiven och forskningen som tillsammans med Riksarkivets arkivarier tog ett helhetsgrepp på frågan om enskilda arkiv, vilket syns i inventeringsarbetet, fördelningen av medel till arkiv och i diskussioner vid nämndens sammanträden (till exempel Riksarkivets ämbetsarkiv 1974a, 1974b). Det var inte fullt ut en implementering av community-aspekten, och det är åtminstone inte genom den här studien tydligt hur pass förankrade och lyssnande representanterna var gentemot de rörelser de skulle representera, men bär ändå en viss likhet.

/Sammanfattning och diskussion/

I detta kapitel sammanfattas slutsatserna av analysen genom att de tre forskningsfrågorna besvaras. Avslutningsvis förs en diskussion om undersökningens bidrag i relation till tidigare forskning och möjliga vägar för framtida forskning skisseras.

Beskrivningar av inspelningsverksamheten

Den första forskningsfrågan för den här uppsatsen tar sikte på Riksarkivets medarbetares utsagor om inspelningsverksamheten:

- Hur motiverar och beskriver Riksarkivets tredje sektionens medarbetare den inspelningsverksamhet som bedrevs under 1980-talet, det urval av intervjupersoner som gjordes och det angränsande arbetet?

Genom den analys som redovisats i uppsatsen har utsagor om inspelningsverksamheten identifierats i det skriftliga källmaterialet och i de intervjuer jag genomfört med Anna Karin Hermodsson (2026), Ingemar Carlsson (2026) och Anki Steen (2026). Antalet utsagor om inspelningsverksamheten i det skriftliga källmaterialet får sägas vara något skralt (Ingemar Carlssons artikel från 1986 det uppenbara undantaget) men protokollen från Riksarkivets enskilda nämnd har ändå kunnat vittna om perspektiv på det bredare insamlingsarbetet som syns även i arbetet med inspelningarna. Ett par ytterligare utsagor om inspelningsverksamheten har identifierats i *RA-nytt*, Riksarkivets verksamhetsberättelser, långsiktsutredningen från 1981 och i ett brev till Per Engdahl (Riksarkivet 1989, 1996; Riksarkivets ämbetsarkiv 1981b, 1981c). Sökningar i Nationell Arkivdatabas och Riksarkivets förteckning över kassetband har tillsammans med uppgifter ur *RA-Nytt* bidragit med vidare information om vilka personer som intervjuats av tredje sektionen (Riksarkivet 1996, 2026). Ett par motiv till urvalet av intervjupersoner har identifierats i både det skriftliga källmaterialet och intervjuerna med tredje sektionens medarbetare. Urvalet har vidare kunnat förklaras med hjälp av en kartläggning av det arbete inom tredje sektionen som leddes av Ingemar Carlsson, särskilt genom gränsdragningen mot Riksarkivets folkrörelseenhet (Carlsson 2026; Hermodsson 2026; Riksarkivets ämbetsarkiv 1981). Beskrivningar av det angränsande arbetet har plockats fram i form av utsagor om tredje sektionens insamlingsarbete och om inspelningsverksamhetens plats där i, framför allt från tredje sektionens medarbetares svar på frågor i intervju (Carlsson

2026; Hermodsson 2026; Steen 2026) men också i visst skriftligt källmaterial (till exempel Riksarkivets ämbetsarkiv 1972a, 1981).

De beskrivningar och motiveringar som återkommer i flera utsagor ger en särskilt tydlig bild av tredje sektionens medarbetares syn på inspelningsverksamheten. Hit hör beskrivningen av Ingemar Carlsson som en självständig ledare för verksamheten, som ges av både Hermodsson (2026) och Carlsson (2026) själv, att jämföra med Edquists (2018) påpekande att individuella chefer haft betydelse för i vilken utsträckning offentliga arkivinstitutioner intresserat sig för enskilda arkiv. Även beskrivningen av inspelningsverksamheten som ett komplement till insamlingen av skriftligt arkivmaterial är återkommande (Carlsson 1986, 2026; Hermodsson 2026; Riksarkivets ämbetsarkiv 1981b). Att urvalet av intervjupersoner präglades av samma fokusområde som gällde för hela det insamlingsarbete som Carlsson ledde och framför allt riktades mot personarkiv som kunde sägas spegla någon form av riksintresse och som inte bevakades av Riksarkivets folkrörelseenhet eller andra arkivorganisationer beskrivs också av flera källor och speglas i några av de rapporter som lämnats vid enskilda nämndens möten (Carlsson 2026; Hermodsson 2026; Riksarkivet 1989; Riksarkivets ämbetsarkiv 1974a, 1981). Både Ingemar Carlsson (2026) och Anki Steen (Riksarkivet 1989) nämner att material som typiskt fångades upp av arbetarrörelsens arkiv inte var av intresse för tredje sektionen. Att det var särskilt motiverat att samla in arkiv från högerextrema organisationer och framträdande personer ur den rörelsen understryks av Carlsson (1986, 2026) och får stöd i flera skriftliga källor (Riksarkivet ämbetsarkiv 1972b, 1981b, 1981c). Slutligen drar både Carlsson (1986) och Hermodsson (2026) paralleller mellan tredje sektionens inspelningsverksamhet och arbetssätt förknippade med etnologisk forskning.

Det är i den här delen av analysen som det synkrona perspektivet på inspelningsverksamheten som en specifik historisk händelse har varit särskilt användbar för studien. Genom att fokusera på den omedelbara kontexten inom vilken intervjuerna företogs har förståelsen för verksamheten kunnat fördjupas jämfört med den bild som ges i tidigare publicerat material, det vill säga Carlssons (1986) artikel i *Arkiv, Samhälle & Forskning*. Perspektivet har varit nödvändigt för att skriva fram kunskap om en verksamhet där detaljer i arbetet tidigare inte varit kända för någon annan än de som utförde det. Kunskapen om medarbetarnas syn på verksamheten, urvalet och det angränsande arbetet, från både de skriftliga källorna och intervjuerna under 2026, har sedan getts en historiografisk och

arkivvetenskaplig kontext med hjälp av jämförelsen med oral history-litteratur och Terry Cooks (2013) teori om arkivparadigm.

Den historiografiska och arkivvetenskapliga kontexten

Med hjälp av ytterligare två forskningsfrågor har de identifierade utsagorna om Riksarkivets tredje sektionens inspelningsverksamhet kunnat ges en historiografisk och arkivvetenskaplig kontext:

- Vilka likheter och skillnader mellan inspelningsverksamheten och den oral history-praktik som beskrivs i litteratur syns i utsagor om arbetet med inspelningarna?
- Vilka likheter och skillnader mellan inspelningsverksamheten och arkivvetenskaplig teori syns i utsagor om arbetet med inspelningarna?

Så väl likheter som skillnader mellan inspelningsverksamheten och den oral history som beskrivits i litteratur har identifierats i medarbetarnas beskrivningar, framför allt i Carlssons (1986, 2026) och Hermodssons (2026) utsagor och med hjälp av en övergripande analys av de teman som behandlas i de inspelade intervjuerna. Vidare har tredje sektionens bruk av oral history under 1980-talet visat sig vara något mer lik den som Paul Thompson (1980) förespråkade, jämfört med Alessandro Portellis (2009) oral history, med en avgörande skillnad i vilka kategorier av intervjupersoner som valdes ut för att berätta sin historia.

Genom jämförelser mellan aspekter av tredje sektionens inspelningsverksamhet och aspekter som kan tillskrivas Cooks (2013) fyra arkivparadigm har inspelningarna kunnat placeras som framför allt tillhörande minnesparadigmet men med vissa likheter även med bevis- och identitetsparadigmet. Cooks (2013) paradigm har som analysverktyg synliggjort tendenser i verksamheten och klätt dem i arkivvetenskapliga termer. Analysens svar på frågeställningen har överlag gett en beskrivning av inspelningsverksamheten som lämpar sig för jämförelse med annan insamlingspraktik vid arkiv.

Summeringen av Riksarkivets inspelningsverksamhet under 1980-talet som “ett oral history-projekt med syfte att rädda enskilda arkiv av betydelse genom aktivt källskapande”, som gjordes i inledningen till den här uppsatsen, baserat på *Arkivpoddens* (2025) benämning och Ingemar Carlssons (1986) artikel, har kunnat utvecklas och fördjupas. En ny summering kan nu göras som lägger till vad som med hjälp av Cooks (2013) arkivparadigm och litteratur om oral history kommit fram i analysen: De intervjuer som spelades in av Riksarkivets tredje sektionens

medarbetare under 1980-talet har varit en del av ett minnesorienterat insamlingsarbete riktat mot huvudsakligen personarkiv utanför folkrörelsesfären. När intervjuer ansetts kunna komplettera arkiven har användningen av ljudmediet och en oral history-praktik liknande Paul Thompsons (1980) i viss mån breddat vilken historia som bevarats för eftervärlden men också delvis behållit ett bevisorienterat fokus på exempelvis politiska ledares historia.

Riksarkivets historieskrivning och framtida forskning

Denna studie har undersökt ett specifikt fenomen i Riksarkivets historia som tidigare endast beskrivits utförligt av chefen för den ansvariga enheten (Carlsson 1986). Genom studien ges en klarare bild av verksamhetens ramar och framför allt har det blivit tydligare vilka som faktiskt intervjuades av tredje sektionen under 1980-talet. Som ett exempel på oral history-praktik bidrar den bild av inspelningsverksamheten som ges i studien till en nyansering av historien om oral history och andra insamlingspraktiker vid arkiv, så som den beskrivits i tidigare forskning (till exempel Cook 2013; Edquist 2018; Swain 2003). Varken informanterna eller nuvarande medarbetare på Riksarkivet som jag kommit i kontakt med under arbetets gång känner till att något liknande projekt genomförts vid institutionen efter det att tredje sektionen gjorde sin sista inspelning (Carlsson 2026; Hermodsson 2026; Steen 2026). Om något liknande projekt någonsin sätts igen så finns det åtminstone två frågor som först borde besvaras.

Den första har berörts i den här uppsatsens analys och handlar om *vilken* historia som förtjänar att bli föremål för särskilda insatser för dokumentation och bevarande vid offentliga institutioner. Att en viss historia uppmärksammas av Riksarkivet implicerar i samma stund att den på något vis är utmärkande för Sveriges nationella historia. Kanske är vetskapen om den makten och det ofrånkomligt subjektiva i vilket urvalet än blir en delförklaring till varför projekt liknande tredje sektionens inspelningsverksamhet uteblir. Samtidigt har en institution med hela Sverige som fokusområde eventuellt en större möjlighet att identifiera vita fläckar på arkivkartan (som till exempel en avsaknad av bevarat material från den svenska fasciströrelsen innan andra världskriget) än vad specifikt inriktade organisationer som exempelvis Centrum för näringslivshistoria eller Regionarkivet för Västra Götalandsregionen har. Att besvara frågan behöver inte nödvändigtvis innebära ett val mellan Ingemar Carlssons (1986, 2026) och Ylva Waldemarsons (2015) intresse för politiker på toppnivå eller den socialhistoriska forskningens *historia underifrån* (Thompson 1980). En annan möjlighet är att likt vissa samtidsdokumenterande projekt fokusera på händelser framför grupper eller personer, som till exempel Stadsmuseet i

Stockholms dokumentation av attentatet på Drottninggatan 2017 (Nystrand von Unge 2019, s. 163–197) eller återigen Malmö Stadsarkivs dokumentation av flyktingvågen 2015 (Sjöberg 2018).

Den andra frågan som väckts under arbetet med den här uppsatsen och som lett till diskussion med informanterna och andra men inte fått plats i studien, är frågan om vad som är ljudmediets specifika bidrag till historieskrivningen. Ett resonemang som Anna Karin Hermodsson (2026) för i min intervju med henne påminner om Alessandro Portellis (2009) beskrivning av vad som är unikt för inspelade muntliga källor. Hermodsson (2026) är inne på att *hur* Joel Eriksson berättar om sina upplevelser från Inre Mongoliets missionsstationer på kassetbanden (Missionär Joel Erikssons arkiv 1982–1983) tillför en nyans som inte nödvändigtvis går att hitta i hans memoarer. Ett annat svar på frågan finns i det faktum att den vidare förmedlingen av innehållet i intervjuerna från 1980-talet som möjliggörs av ljudmediet är anledningen till att jag överhuvudtaget hört talas om Riksarkivets tredje sektionens inspelningar. Avsnittet av *Arkivpodden* (2025) där delar av intervjuerna med Per Engdahl spelas upp har gjort innehållet betydligt lättare att ta del av än vad det är genom de mikrofilmade transkriptioner (Per Engdahls och Nysvenska rörelsens arkiv 1996) som annars bara går att ta del av i Riksarkivets läsesal på Marieberg.

Frågan om tillgängligheten för ljudupptagningar som förvaras vid arkiv är överlag särskilt lämplig för vidare forskning. De inspelade intervjuer som det inte finns spår av i Riksarkivets åtkomliga förteckningar (som är fallet för exempelvis intervjuerna med Gösta Bohman och Agnes Hellner) och som inte uppenbarar sig vid en genomgång av det övriga materialet i det specifika arkivet är mycket svåra att råka upptäcka. Den som är intresserad av ett visst personarkiv kommer förmodligen inte att be Riksarkivets enhet för ljud och bild att söka efter tillhörande ljudupptagningar om den inte redan känner till deras existens. Denna *marginalisering* av ljudmaterial i arkiv skulle kunna jämföras med liknande omständigheter för fotomaterial som bland annat Joan M. Schwartz (2002) skrivit om. Schwartz (2002) menar att arkivariers styvmoderliga behandling av icke-skriftligt material har satt käppar i hjulet för användares möjlighet att till fullo ta del av informationen hos audiovisuella handlingar och förespråkar ett ökat ansvarstagande inom professionen.

För att återvända till diskussionen om varför inspelade intervjuer tycks vara ett relativt ovanligt grepp i arkivinstitutioners dokumentationsarbete vill jag lyfta

ytterligare en tanke som väckts i samband med mina intervjuer med tidigare medarbetare vid Riksarkivets tredje sektion. Två av medarbetarna uttryckte i intervju att det var upp till den framtida forskningen, inte arkivarien, att bedöma relevansen av bevarat material. Detta alltså trots deras medverkan i en verksamhet med “aktivt källskapande” som en av sina använda metoder. Möjligen säger detta någonting om hur svårt det kan vara att göra sig kvitt idén om den objektiva arkivarien, eller den passiva bevararen (Carlsson 1986, s. 47; Cook 2013, s. 106–107), vilket i sin tur skulle kunna vara en förklaring till varför arkivarien ofta överlåter till andra professioner att bedriva inspelningsverksamhet. Frågorna som den av arkivarien initierade intervjun ställer till så orubbliga ideal som proveniensprincipen (vem är till exempel arkivbildaren?) bidrar förmodligen till upplevelsen av obehaglig subjektivitet.

Till sist vill jag uppmärksamma de möjliga vinster som finns i att erbjuda människor utrymmet att berätta sin av en eller annan anledning obekväma historia för en tjänsteperson och en diktafon och “gömma” undan den i arkivet tills dess att konsekvenserna för dess spridning inte längre är kännbara, likt Ingemar Carlssons löfte till Sven Olov Lindholm (Carlsson 2026, s. 36 i den här uppsatsen). Det som berättas på de kassetband som Riksarkivets tredje sektion spelade in på 1980-talet är förmodligen inte i vart och ett av fallen detsamma som hade kommit fram om intervjun hade genomförts av en journalist och riskerat att bli till rubriker på morgondagens löpsedel. Här kan upplevelsen av Riksarkivet som en stabil och trög institution, i den mån den nu uppfattas så, vara en stor fördel för eventuellt dokumentationsarbete.

/Referenser/

Arkivmaterial

Agnes och Johannes Hellners familjearkiv, 1981. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/720010. Band 199–204.

Centerpartiet, 1969–1998. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/730021/2, 1970–2005. 2 F13M Thorbjörn Fälldin.

Erik Myrgrens samling, 1987. *Intervju med Erik Myrgren i Hörby sommaren*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/721561, 1984–1987.

Holmers familjearkiv, 1983. *Signe Holmer/EFS maj 1983*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/721277. Band 6704–6705.

Kajsa Barck-Lagergrens samling, 1981. *Resa till Kina 1947, Resa till Indien 1947-48*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/720535, 1870–1981. Band 266.

Missionär Joel Eriksson arkiv, 1982–1983. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/720967. Band 189–195.

Otto Friedrich och Edith Herrmanns arkiv, Ralph Herrmanns samling, 1985. *Ralph Herrmans 4/3-85*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/720671. Band 1479–1480.

Per Engdahls och Nysvenska rörelsens arkiv, 1981–1988. *Ljudkassetter 1981–1988*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/730183/5, 1929–1985.

Per Engdahls och Nysvenska rörelsens arkiv, 1996. *Intervjuer 1986–1988*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/730183, 1929–1985. Vol. 64 A.

Ragnar Widmans arkiv, 1999. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/721164.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1967–2009. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 A4A Protokoll Enskilda Nämnden 1967–2009.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1967–1991. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 C1BB Systematiska register till ärendediarier 1967–1991.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1967. *Protokoll Sammanträdesdatum 21.9.1967*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 A4A:1 Protokoll Enskilda Nämnden 1967–1981.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1972a. *Protokoll Sammanträdesdatum 13.6.1972*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 A4A:1 Protokoll Enskilda Nämnden 1967–1981.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1972b. *Protokoll Sammanträdesdatum 27.10.1972*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 A4A:1 Protokoll Enskilda Nämnden 1967–1981.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1974a. *Protokoll Sammanträdesdatum 4.6.1974*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 A4A:1 Protokoll Enskilda Nämnden 1967–1981.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1974b. *Protokoll Sammanträdesdatum 27.9.1974*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 A4A:1 Protokoll Enskilda Nämnden 1967–1981.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1975. *Protokoll Sammanträdesdatum 13.5.1975*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 A4A:1 Protokoll Enskilda Nämnden 1967–1981.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1981a. *Protokoll Sammanträdesdatum 19.3.1981*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 A4A:1 Protokoll Enskilda Nämnden 1967–1981.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1981b. *Brev från Ingemar Carlsson till Per Engdahl daterat 1981-05-06*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 F1C:84 Avställda X2 1979–1981. Diarienummer 2384/X 2/1980.

Riksarkivets ämbetsarkiv, 1981c. *Riksarkivets långsiktsutredning: Rapport nr 1 med förslag till verksamhetsplanering 1981/82 – 1985/86*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/484, 1966–2018. 1 F4:1 Arbetsgruppen för långsiktsplanering, ca 1977–1981.

Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv, 1966–1997. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/481/03/21, 1966–1997.

Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv, 1982a. *Ingeborg Svensson, 1982-04-16*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/481/03/21, 1966–1997. Band 6941–6942.

Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv, 1982b. *P G Svensson 1982-04-15*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/481/03/21, 1966–1997. Band 6943.

Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv, 1984. *Ragnar Widman*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/481/03/21, 1966–1997. Band 6917–6918.

Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv, 1987a. *Eric Myrgren band 1 1987*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/481/03/21, 1966–1997, Band 6938.

Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv, 1987b. *Gösta Bohman 1987-09-15*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/481/03/21, 1966–1997. Band 6927.

Riksarkivets ämbetsarkiv: Ingemar Carlssons handarkiv, 1991. *Erik Trägårdh Direktören, politikern (m) "Kaptenen/res minnen" 1991-02-06*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/481/03/21, 1966–1997. Band 6933.

Samling angående missionär Anders W Marthinson, 1983. *Gunila Klosterborgs intervju med Anders W Marthinson*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/720034. Band 11623–11624.

Skånes och Blekinges distrikts av Svenska Missionsförbundet arkiv, 1986. *Intervju med distriktsföreståndare Gustaf Lindbom, Hässleholm*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/LLA/30434/L, 1893–1972.

Statsministern Thorbjörn Fälldins, Ramvik, personarkiv, 1942 – 2015. Riksarkivet i Härnösand. SE/HLA/3012499, 1942 – 2015.

Sven Olov Lindholms samling, 1980–1981a. *Dåvarande förste arkivarien Ingemar Carlssons intervjuer med Sven Olov Lindholm rörande dennes politiska verksamhet*. Riksarkivet i Stockholm/Täby, 1907–1981. SE/RA/720834. Serie: Anteckningar. Volym: 4.

Sven Olov Lindholms samling, 1980–1981b. *Intervjuer med Sven Olov Lindholm utförda av dåvarande förste arkivarie Ingemar Carlsson*. Riksarkivet i Stockholm/Täby, 1907–1981. SE/RA/720834. Serie: Ljudinspelningar. Volym: 10. Band 256–263.

Svenska Mongol- och Japanmissionens arkiv, 1983. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/730234, 1897–1982. Band 3697–3698.

Östturkestansamlingen, 1982. *Enskilda arkiven*. Riksarkivet i Stockholm/Täby. SE/RA/720860, 1908–1999. Band 4105.

Övriga källor

Arkivpodden (2025). Dokumenten berättar 43. En blågul fascism - Intervjuerna med Per Engdahl [podcast], 26 juni.

<https://riksarkivet.se/resurser/arkivpodden-blagul-fascism-intervjuerna-med-per-engdahl-del-1> [2026-01-15]

Baum, Willa K. (1995). *Oral history for the local historical society*. 3 uppl., AltaMira Press.

Berggren, Ulf (2023). *Järnvägsarkiven: Riksarkivets teknikhistoriska källor*. Riksarkivet.

Boyd, Douglas A. (2025). *Oral history: A very short introduction*. Oxford University Press.

Carlsson, Ingemar (1981). *Parti - partiväsen - partipolitiker 1731–43: kring uppkomsten av våra första politiska partier*. Almqvist & Wiksell international.

- Carlsson, Ingemar (1986). Vem bryr sig om inspelning?. *Arkiv, Samhälle och forskning*, (28), s. 39–48.
- Carlsson, Ingemar (1999). *På lögnens väg: historiska bedrägerier och dokumentförfalskningar*. Historiska media.
- Carlsson, Ingemar (2026). Opublicerad intervju, inspelad av Christopher Ståhl den 27 mars.
- Cook, Terry (2013). Evidence, memory, identity and community: four shifting archival paradigms. *Archival Science*, 13(2-3), s. 95–120.
- Edquist, Samuel (2018). De enskilda arkiven i historisk kontext. I Hagström, C. & Ketola, A. (red.) *Enskilda arkiv*. 1 uppl., Studentlitteratur, s. 13–30.
- Edquist, Samuel (2019). *Att spara eller inte spara*. Institutionen för ABM.
- Hagström, Charlotte & Ketola, Anna (red.) (2018). *Enskilda arkiv*. 1 uppl., Studentlitteratur.
- Hermodsson, Anna Karin (2026). Opublicerad intervju, inspelad av Christopher Ståhl den 23 februari.
- Herrmanns, Ralph. (1984). *Tänk på de dagar*. Legenda.
- Hughes Tidlund, Ida & von Unge, Elin (2022). Etik och kvalitativa metoder. I Silow Kallenberg, K., Nystrand von Unge, E. & Wiklund Moreira, L. *Etnologiskt fältarbete: nya fält och former*. 1 uppl., Studentlitteratur, s. 47–68.
- Jonell-Ericsson, Britta (1975) Skinnare i Malung: från hemarbete till fabriksindustri. Diss. Uppsala universitet.
- Justesen, Lise & Mik-Meyer, Nanna (2011) *Kvalitativa metoder: från vetenskapsteori till praktik*. Studentlitteratur.
- Jörwall, L., Lönnroth, L., Nordström, G., Drouguet, A., Danielson, B. & Forsberg, P. (red.) (2012). *Det globala minnet: Nedslag i den internationella arkivhistorien*. Riksarkivet.

Lance, David (1978). *An Archive Approach to Oral History*. International Association of Sound Archives. <https://www.iasa-web.org/book/export/html/3050>

Lance, David (1980). Oral History Archives: Perceptions and Practices. *Oral History*, 8(2), s. 59–63.

Larsson, Germund (2026). *Den Lärda Skolan: En översikt och vägledning till läroverksarkiven vid Riksarkivet*. Utbildningshistoriska nätverket.

Larsson, Sven-Erik (1986). *Regera i koalition: den borgerliga trepartiregeringen 1976-1978 och kärnkraften*. Diss. Stockholms universitet.

Linderöth, Kristin (2020). *Kampen om välfärdsarbetets värde: Fackligt aktiva kommunalarbetsminns strejken 2003*. Diss. Lunds universitet. Leopard Förlag.

Nilsson Mohammadi, Robert (2018). *Den stora gruvstrejken i Malmfälten: En muntlig historia*. Diss. Stockholms universitet.
<https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1178539/FULLTEXT01.pdf>

Norberg, Erik (2007). *Mellan tiden och evigheten: Riksarkivet 1846–1991*. Riksarkivet.

Nystrand von Unge, Elin (2019). *Samla samtid – Insamlingspraktiker och temporalitet på kulturhistoriska museer i Sverige*. Diss. Stockholms universitet.
<https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1352269/FULLTEXT01.pdf>

Odelberg, Axel (2024). *Äventyraren Sven Hedin*. Historiska media.

Portelli, Alessandro (2009). What makes oral history different?. I Loparo, K. A. (red.) *Oral History, Oral Culture and Italian Americans*. Luisa del Guidice, s. 21–30.

Riksarkivet (1979a). De enskilda arkiven 31. *RA-nytt*, 1.

Riksarkivet (1979b). De enskilda arkiven 32. *RA-nytt*, 3.

Riksarkivet (1980a). De enskilda arkiven 33. *RA-nytt*, 3.

- Riksarkivet (1980b). De enskilda arkiven 34. *RA-nytt*, 4.
- Riksarkivet (1980c). De enskilda arkiven 35. *RA-nytt*, 5.
- Riksarkivet (1981a). De enskilda arkiven 36. *RA-nytt*, 2.
- Riksarkivet (1981b). De enskilda arkiven 37. *RA-nytt*, 4.
- Riksarkivet (1981c). De enskilda arkiven 38. *RA-nytt*, 5.
- Riksarkivet (1982a). De enskilda arkiven 39. *RA-nytt*, 1.
- Riksarkivet (1982b). *Meddelanden från svenska riksarkivet för åren 1978–1979*.
- Riksarkivet (1983). De enskilda arkiven 40. *RA-nytt*, 1.
- Riksarkivet (1984). De enskilda arkiven 41. *RA-nytt*, 1.
- Riksarkivet (1986). De enskilda arkiven 42. *RA-nytt*, 1.
- Riksarkivet (1989). De enskilda arkiven 44. *RA-nytt*, 1.
- Riksarkivet (1988). *Meddelanden från svenska riksarkivet för åren 1980–1986*.
- Riksarkivet (1996). *Meddelanden från svenska riksarkivet för åren 1987–1991*.
- Riksarkivet (2025). *Det här är riksarkivet*. <https://riksarkivet.se/om-riksarkivet/det-har-ar-riksarkivet> [2026-06-05]
- Riksarkivet (2026). *Nationell Arkivdatabas (NAD)*. <https://sok.riksarkivet.se/nad> [2026-06-05]
- Schwartz, Joan M. (2002). Coming to Terms with Photographs: Descriptive Standards, Linguistic "Othering," and the Margins of Archivry. *Archivaria*, 54(1), s. 142–171.
- SFS 2010:2012. *Förordning om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet*.

SFS 2018:218. *Lag med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.*

Sjöberg, Karin (2018). *Ankomst Malmö : röster om flyktingmottagandet hösten 2015*. Malmö Stadsarkiv.

Sjöberg, Maria (2022). Textanalys. I Gustavsson, M. & Svanström, Y. (red.) *Metod: guide för historiska studier*. Studentlitteratur, s. 69–96.

Steen, Anki (2026). Opublicerad intervju, inspelad av Christopher Ståhl den 21 maj.

Swain, Ellen D. (2003). Oral History in the Archives: Its Documentary Role in the Twenty-First Century. *The American Archivist*, 66(1), s. 139–58.
<http://www.jstor.org/stable/40294221>.

Sydsvenskan (2025). Arkiv på UB i Lund utsett till världsminne av Unesco, 11 april. *Sydsvenskan*. <https://www.sydsvenskan.se/lund/arkiv-pa-ub-i-lund-utsett-till-varldsminne-av-unesco/> [2026-06-07]

Thompson, Paul (1980). *Det förgångnas röst: Den muntliga historieforskningens grunder*. Axlings Tryckeri AB.

Thompson, Paul & Bornat, Joanna (2017). *The voices of the past*. 4 uppl., Oxford University Press.

Thor Tureby, Malin (2022). Muntlig historia. I Gustavsson, M. & Svanström, Y. (red.) *Metod: guide för historiska studier*. Studentlitteratur, s. 187–212.

Uppsala universitet (2023). *Etnologi*. <https://www.uu.se/utbildning/amne/etnologi> [2026-05-31]

Waldemarson, Ylva. (2015). Openness and Elite Oral History: The Case of Sweden. I Götz, N. & Marklund, C. (red.) *The Paradox of Openness: Transparency and Participation in Nordic Cultures of Consensus*. Brill, s. 173–189. https://doi.org/10.1163/9789004281196_010

Wede, Lisa (2016). Lisa möter en eldsjäl för Norrbottens historia. *P4 Norrbotten*, 11 augusti. <https://www.sverigesradio.se/artikel/6491432> [2026-05-31]

Westling, Claes (red.) (2018). *Snapshot! 400 års minnesbilder ur arkiven*. Riksarkivet.

Wiklund, Martin (2022). Historisera nutiden! Att skapa stora diakrona meningssammanhang för nutidens praktiska frågor. I Bergwik, S., Holmberg, L. & Dirke, K. (red.) *Konsten att kontextualisera: Om historisk förståelse och meningsskapande*. Stockholm University Press, s. 167–181.
<https://doi.org/10.16993/bbt.k>.

Yin, Robert K. (2007). *Fallstudier: design och genomförande*. Liber AB.

Ågren, Maria (2022). Källkritik. I Gustavsson, M. & Svanström, Y. (red.) *Metod: guide för historiska studier*. Studentlitteratur, s. 41–66.